

HANDVAT VOOR WEIDEVOGELBESCHERMING

Een boekje voor vrijwilligers en boeren
die zich willen inzetten voor het
beschermen van weidevogels

Landschapsbeheer Nederland

Colofon

Dit handvat is gebaseerd op het Handvat voor Nestbescherming van de Stichting Natuur- en Landschapsbeheer Zuid-Holland. Aan de eerste versies van dat handvat heeft ook R. Terlouw bijdragen geleverd. Tevens is toen dankbaar gebruikt gemaakt van ander voorlichtingsmateriaal op het gebied van weidevogelbescherming, met name de brochure "Weitsje en warje yn it gea" van de Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (1982).

Auteurs: Aad van Paassen en Otto Vloegraven

Redactie: .....

Vormgeving: .....

Illustraties: .....

Foto's: .....

Druk: .....

Uitgave: Landschapsbeheer Nederland, januari 1995

Adviezen

E. Booiij (coördinator weidevogelbescherming Landschapsbeheer Overijssel)

T. Bosma (coördinator weidevogelbescherming Landschapsbeheer N-Holland)

L. Stockmann (coördinator weidevogelbescherming Landschapsbeheer Groningen)

En verder:

J. Hoekstra (Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten)

H. Krebbers (Informatie- en Kenniscentrum Rundveehouderij, Schapen en Paarden)

H. Peters en E. Wanders (Vogelbescherming Nederland)

D. Tanger (Landschapsbeheer Noord-Holland)

P. Terwan (Centrum voor Landbouw en Milieu)

H. Vossen (Vogelwerkgroep Nederweert)

W. Wijering (Vereniging voor de Bescherming van Jong en Wild, Weerselo)

Het handvat is te verkrijgen bij de provinciale stichtingen (natuur-) en landschapsbeheer en Landschapsbeheer Nederland.

ISBN

© Stichting Landschapsbeheer Nederland, overname van tekst en illustraties uitsluitend onder bronvermelding

Dit handvat is bedoeld voor vrijwilligers en boeren die zich willen inzetten voor vrijwillige weidevogelbescherming. Het geeft handreikingen om verliezen aan eieren en jongen als gevolg van agrarische activiteiten tot een minimum te beperken. Dat gebeurt door nesten op te zoeken en te markeren en waar nodig nesten en jongen te beschermen. Hierbij werken boeren, loonwerkers en vrijwilligers nauw samen.

Deze vorm van weidevogelbescherming vindt in Friesland al plaats vanaf 1947 en in toenemende mate ook in de andere provincies. In de komende jaren zal deze vorm van weidevogelbescherming fors worden uitgebreid in het kader van het Project Weidevogels van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Vrijwillige weidevogelbescherming kan een belangrijke bijdrage leveren aan het samengaan van moderne landbouw met het beheer van weidevogels.

Dit handvat bevat een vrij uitgebreide beschrijving van vrijwillige weidevogelbescherming en aspecten die daarmee te maken hebben. Desondanks heeft het niet de pretentie volledig te zijn. Reacties op het geschrevene en suggesties voor verbetering en/of aanvulling naar aanleiding van eigen ervaringen worden daarom op prijs gesteld.

Wie aan vrijwillige weidevogelbescherming begint, zal merken dat boeren best wel geven om de natuur op hun bedrijf. Vaak willen ze dan ook weten hoe ze met andere natuurwaarden het beste kunnen omgaan. Mocht u zelf die vragen niet kunnen beantwoorden, dan vindt u achterin de brochure een lijst met adressen van natuurorganisaties waarnaar u kunt verwijzen.

Aad van Paassen
Landelijk coördinator weidevogelbescherming
Stichting Landschapsbeheer Nederland

Inhoudsopgave

Samenvatting

1. Inleiding
2. Organisatie
  - 2.1 Hoe te beginnen?
  - 2.2 Hoe zet je de organisatie op?
  - 2.3 Samenwerking vrijwilliger en boer
3. Het zoeken naar nesten
  - 3.1 Zoekmethoden
  - 3.2 Meer ervaring krijgen
  - 3.3 Het gedrag van vrijwilligers in het land
4. Gedrag en nesten van weidevogels
  - 4.1 Weidevogels
  - 4.2 Eenden
  - 4.3 Kleine weidevogels
  - 4.4 Overige vogels
5. Het beschermen van nesten en jonge dieren
  - 5.1 Algemeen
  - 5.2 Markeren van nesten
  - 5.3 Beschermen bij rollen, slepen, kunstmeststrooien
  - 5.4 Beschermen bij aanwenden van drijfmest
  - 5.5 Beschermen bij maaien en andere oogstwerkzaamheden
  - 5.6 Beschermen bij beweiding
  - 5.7 Beschermen op bouwland
6. Broedresultaat, -succes en administratie
  - 6.1 Broedresultaat
  - 6.2 Succes en teleurstelling
  - 6.3 Administratie
7. Tot slot
  - 7.1 Nawoord over weidevogelbescherming
  - 7.2 Andere natuurwaarden op agrarische bedrijven
  - 7.3 Meer informatie

Trefwoordenregister

Meer informatie

Bijlagen:

1. Voorbeeld van een vergunning voor vrijwilligers
2. Voorbeeldbrief naar deelnemende boeren
3. Voorbeeld van een bedrijfsplattegrond
4. Voorbeeld van een ingevuld inventarisatieformulier
5. Eileg periode, broedduur en vliegvlug worden
6. Bepalen van de uitkomstdatum van eieren

Samenvatting

Organisatie

- zoek een gebied met een redelijke weidevogelstand
- probeer aan te sluiten bij een (vogelwerk)groep of richt er een op
- benader boeren individueel of via een landbouworganisatie
- zorg voor heldere afspraken en een goede taakverdeling
- probeer elk jaar dezelfde vrijwilligers met dezelfde boer(en) te laten samenwerken

Overleg

- maak afspraken over de wijze van beschermen van nesten en over de beste plek om een plattegrond op te hangen
- overleg regelmatig met de boer over de planning van zijn werkzaamheden
- vraag de boer of hij aan de loonwerker wil vragen goed op te letten en nesten te sparen
- houd de plattegrond up to date, maar hou de boer ook mondeling op de hoogte van wat u heeft gevonden
- let ook op dingen die voor boeren belangrijk zijn (een schaap op zijn rug of een koe in de sloot)

Zoeken

- begin met zoeken vanaf eind maart en ga met beschermen door tot alle nesten uit zijn (vaak is dat rond half juni)
- probeer elke week een paar uur in het land te zijn
- zoek (zodanig met behulp van een verre kijker, 7x50 of 8x40) het land af alvorens het te betreden
- gebruik bij het zoeken de methode die u het meeste resultaat geeft

Markeren en beschermen

- markeer nesten zo mogelijk pas na sluiting van de raaptijd (na 8 april)
- plaats stokken op een meter voor en achter het nest in de rijrichting van de boer op het perceel
- verplaats op mais- en bouwland zo nodig nesten (tijdelijk of definitief)
- plaats nestbeschermers op percelen die beweid gaan worden
- plaats lange stokken bij nesten op percelen die gemaaid gaan worden
- plaats een of twee dagen voor het maaien stokken met een plastic zak op percelen waar nog vogels met jongen rondlopen
- probeer ook eens tijdens werkzaamheden aanwezig te zijn en vraag om een keer mee te mogen rijden
- verwacht niet dat alles goed gaat. Enig verlies is onvermijdelijk en daarom acceptabel, maar massaal verlies moet en kan worden voorkomen

Administratie

- probeer de lotgevallen van de nesten zo goed mogelijk op de aanbevolen wijze op schrift bij te houden
- hou in het bijzonder de lotgevallen bij van de nesten die op de een of andere manier zijn beschermd
- zorg dat de kontaktpersoon aan het eind van het seizoen (juli) uw gegevens heeft zodat hij ze voor de herfst kan optellen en aan de provinciale coördinator kan doorsturen
- maak elk jaar een overzicht van de resultaten en geef dat ook aan de boer

Tot slot

- hou elk jaar in februari een start- en/of evaluatieavond
- gebruik zo'n avond ook voor andere informatie dan weidevogels en voor de gezelligheid
- betrek boeren zoveel mogelijk ook bij de organisatie

1. Inleiding

Onder weidevogels verstaan we alle soorten vogels die in gras(- en bouw)land eieren leggen en uitbroeden en hun jongen grootbrengen. Deze vogels worden in Nederland door veel mensen gewaardeerd als een aantrekkelijk onderdeel van de omringende natuur. In Nederland broeden erg veel weidevogels. Dat danken we aan de landbouw want die heeft er (in het verleden) voor gezorgd dat er geschikt broedgebied ontstond. Nederland is daarmee van groot belang geworden voor het voorkomen en het voort-bestaan van verschillende soorten weidevogels. Zo broedt bijna 90% van de noordwest europese grutto's in ons land.

De laatste decennia staan de populaties van de meeste soorten echter sterk onder druk. Dat is onder andere een gevolg van verlies aan broedgebied door stadsuitbreiding en van versnippering en verstoring van het overgebleven broedgebied door o.a. wegeaanleg. Maar daarnaast is ook de landbouw van invloed op het teruglopen van de aantallen weidevogels. Was dat voorheen vooral door ruilverkaveling en verlaging van het waterpeil, tegenwoordig worden weidevogels steeds meer bedreigd door intensief weiden, door vroeg en massaal maaien en door de verplichting tot emissiearme mestaanwending. Dat kan leiden tot een groot verlies aan eieren en jongen en daardoor tot een te geringe aanwas om de populaties op peil te houden. Voor deze bedreigingen zijn meerdere oplossingen te bedenken. Meer reservaatgebieden instellen, meer beheersovereenkomsten afsluiten, werken aan minder intensieve landbouw, andere technieken, beschermen van eieren en jongen etc.

Dat laatste noemen we vrijwillige weidevogelbescherming. Hiermee kunnen de verliezen onder eieren en jongen aanmerkelijk worden teruggedrongen. Boeren willen dat wel doen, maar hun tijd is beperkt in het voorjaar. De hulp van vrijwilligers is dan vaak essentieel. Hoe kunnen vrijwilligers (en boeren) te werk gaan? Deze handleiding biedt daartoe handreikingen.

Achtereenvolgens besteden we aandacht aan:

- het opzetten van de organisatie
- het contact leggen en samenwerken met boeren;
- het zoeken van nesten;
- het gedrag van vogels;
- het beschermen van nesten en jongen;
- het bijhouden van resultaten.

Foto 1. Weidevogel in agrarisch landschap

2. Organisatie

2.1 Hoe te beginnen?

Individueel of aansluiten bij een groep?

Als u aan weidevogelbescherming wilt gaan doen, dan kunt u dat individueel doen of samen met anderen. Alleen gaat natuurlijk ook, maar het biedt voordelen om een groep op te richten of aansluiting te zoeken bij een bestaande (vogelwerk)groep. Als u met meerderen bent, kunnen het werk en de taken worden verdeeld. Ook komen groepen vaak makkelijker aan voorlichtings- en beschermingsmateriaal dan individuele personen. En bij een bestaande groep kunt u mogelijk iemand vinden van wie u kunt leren hoe te werk te gaan. Tot slot ontstaat er een beter zicht op de schaal waarop weidevogelbescherming plaatsvindt als iedereen zich aansluit bij een groep. Adressen van bestaande groepen in uw omgeving kunt u krijgen bij de provinciale stichtingen Natuur- en Landschapsbeheer (zie blz ..).

Foto 2. Groepje vrijwilligers aan het zoeken

Een groep oprichten en een werkgebied zoeken

Is er in uw omgeving geen groep actief, dan kunt u proberen een groep op te richten. Wilt u vrijwilligers werven, dan kunt u bijv. een informatieavond of een excursie organiseren, waarbij een ervaren weidevogelbeschermmer en/of een boer vertelt over weidevogelbescherming. Ook kunt u vrijwilligers werven met behulp van berichten in de streekkranten of via de lokale radio.

Een belangrijk punt is het zoeken van een werkgebied. Natuurlijk moeten er weidevogels zitten, liefst in redelijke aantallen, anders raken de vrijwilligers gedemotiveerd. Verder verdient een aaneengesloten gebied verdient de voorkeur omdat er dan meer kans is dat de jongen ook vliegvlug worden.

Kontakt zoeken met boeren

Ga vervolgens na of de boeren in dat gebied er iets voor voelen om samen te werken met vrijwilligers. Wellicht zullen zich boeren melden naar aanleiding van een krantebericht of via een informatieavond. Via hen kunnen andere boeren worden gevonden. Een andere ingang is via landbouworganisaties, knotgroepen of bestaande (vogelwerk)groepen. U kunt natuurlijk ook gewoon bij een boer het erf opstappen en hem vragen of hij het goed vindt dat vrijwilligers hem helpen bij het zoeken en beschermen van nesten. Als boeren open en eerlijk worden benaderd, zullen de meesten hierop positief antwoorden. Veel groepen hebben op deze manier boeren gevonden.

Wat leeft er bij boeren?

Als u met boeren over weidevogelbescherming praat, komen soms allerlei bezwaren en angsten aan de orde. Sommigen zijn bang dat hun bedrijf door de overheid in een beheers- of reservaatgebied zal worden opgenomen. Dat staat echter volkomen los van vrijwillige weidevogelbescherming. Vrijwillige weidevogelbescherming biedt boeren de kans om te laten zien dat ze (met enige hulp) voor weidevogels kunnen zorgen.

Daarnaast voelen boeren best wel wat voor weidevogels, maar zijn ze soms wat huiverig om voortdurend vreemden over het erf te hebben. Men wil graag weten wat voor vlees men in de kuip heeft. Daarom kijken boeren in het begin soms de kat uit de boom. Als u uw best doet, zal het kontakt na verloop van tijd gemakkelijker en vertrouwder worden. Vaak zal de boer dan ook meer uit zichzelf gaan doen.

Wat leeft er bij loonwerkers?

Als u met weidevogelbescherming bezig bent, zult u ook regelmatig met een loonwerker te maken hebben, bijvoorbeeld bij het bemesten van grasland of bij het inzaaien van maisland. Bij de gemiddelde loonwerker leeft het beschermen van weidevogels (vooralsnog) iets minder dan bij de gemiddelde boer, al zijn er loonwerkers die er wel veel voor over hebben. De meeste loonwerkers zien zichzelf als mensen die werken met grote machines en vooral snel, maar ook netjes werk dienen af te leveren. Het beschermen van weidevogels kost hen tijd, al is het soms maar een paar minuten. Maar als de boer heeft aangegeven dat hij dat niet zo erg vindt, hoeft dat geen probleem te zijn. Om nesten te sparen moeten loonwerkers wel eens afwijken van de rechte lijn. Dat kost hen vaak wat moeite omdat het dan niet zo netjes is. Het beste is om gewoon regelmatig ook even met de loonwerker te praten en aan te geven dat u het waardeert als hij een slinger heeft gemaakt om een nest te ontwijken.

Omgaan met andere betrokkenen en belangengroepen

Naast boeren en loonwerkers kunt u als vrijwilliger ook andere personen ontmoeten in het land: medewerkers van terreinbeherende organisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, recreatie- en waterschappen), eierzoekers, jagers etc. In het begin zult u hen niet kennen en zij u niet. Het is raadzaam om tijdig contact te zoeken want ze allemaal willen graag weten wat u daar doet.

Medewerkers van terreinbeherende organisaties kunt u tegenkomen als u actief bent bij een boer die reservaatpercelen gebruikt of met zijn land tegen een reservaat aan ligt. U kunt met hen in contact komen via het kantoor, maar vaak ook in het land. Zij staan soms wat gereserveerd ten opzichte van vrijwillige weidevogelbescherming, maar anderen zijn juist heel enthousiast.

Verder heeft u kans om jagers tegen te komen op de percelen van uw boer. Zij komen vaak al jaren bij hem op het erf, maar meestal alleen in het jachtseizoen (najaar en winter). Zij beschouwen de percelen van een boer soms sterk als hun terrein. Breng daarom vooraf de jachtgerechtigde(n) op de hoogte van uw plannen. Dat kan individueel of via de lokale Wildbeheereenheid. Bekendheid met elkaars activiteiten kan problemen voorkomen. In enkele groepen helpen jagers enthousiast mee met weidevogelbescherming.

Tenslotte is het raadzaam bij boeren na te gaan of er bij hen in de buurt eieren worden geraapt. Onder (voormalige) eierrapers schuilt een potentieel aan ervaren vrijwilligers. Zij voelen zich vaak verbonden met de weidevogels in hun gebied en zullen daarom mogelijk bereid zijn mee te werken.

Mogelijk bent u het niet eens eens met de handelwijze van eierrapers en jagers. Ondanks die verschillen in opvatting is het toch zinnig om de samenwerking met hen op het gebied van weidevogelbescherming niet uit de weg te gaan.

2.2 Hoe zet je de organisatie op?

Plaatsing van vrijwilligers

Houd bij de plaatsing van de vrijwilligers op bedrijven rekening met het volgende:

- streef ernaar dat het bedrijf op korte afstand ligt van het adres van de betreffende vrijwilliger(s). Het is dan gemakkelijker om regelmatig (korte) bezoeken af te leggen. Het beste is om mensen te hebben die elkaar al kennen;
- werk per bedrijf zo mogelijk in twee- of drietalen. Met meer mensen lopen is stimulerender en leerzamer dan alleen;
- probeer elk jaar dezelfde vrijwilligers en dezelfde boer(en) samen te laten werken. Dan kan onderling vertrouwen sneller groeien;
- het aantal ha per persoon is sterk afhankelijk van de beschikbare tijd, de dichtheid aan weidevogels en van de ervaring in het nesten zoeken. Hou als richtlijn aan dat u met enige ervaring al gauw in staat bent om met 4 à 5 uur in de week (bijvoorbeeld een ochtend en een avond) ongeveer 20-25 ha bij te houden. Bedenk dat het zoeken en beschermen duurt van eind maart tot ongeveer half juni;
- onervaren, maar enthousiaste mensen die tijd en moeite in het weidevogelbeheer willen steken, moeten worden begeleid door ervaren personen. Het zoeken naar nesten is iets dat u in een aantal jaren moet leren en wat enige volharding vereist.

Ten slotte: het is altijd beter een klein gebied goed bij te houden, dan een groot gebied slecht.

Vergunning

Is men tot een gebiedsindeling gekomen, dan resteren nog enkele formele zaken. Elke vrijwilliger heeft een schriftelijke vergunning van de boer nodig om op zijn land te mogen lopen (zie bijlage 1 voor een voorbeeld). Zo'n vergunning is slechts een jaar geldig. Mensen die kievitseieren rapen, hebben daarnaast ook een eierzoeccaart nodig. Die wordt in Friesland uitgegeven door de Bond van Friese Vogelbeschermingswachten en in de overige provincies door de vereniging Vanellus vanellus (zie blz). **Mensen die alleen beschermen en niet rapen hebben zo'n kaart niet nodig, zij hebben alleen een vergunning nodig van de boer om op het land te mogen lopen.**

Verzekering

Iedereen loopt het risico dat hij/zij iets vergeet, bijvoorbeeld het weghalen van een nestbeschermer op een te maaien perceel. Zulke ongelukjes hebben zich in het verleden wel eens, maar slechts zelden voorgedaan. Bij de provinciale stichting natuur- en landschapsbeheer kunt u informatie krijgen over de mogelijkheid om een collectieve WA-verzekering af te sluiten. Via zo'n regeling kunt u zich verzekeren tegen zulke situaties.

Politie

Verder is het zinnig om elk voorjaar de politie in de betrokken gemeente(n) op de hoogte te stellen van de indeling van vrijwilligers over de bedrijven en wie contactpersoon is. Dat kan onnodig ingrijpen van de politie voorkomen en maakt betere controle mogelijk.

Brieven

Sommige groepen hebben de gewoonte om elk voorjaar een brief te verzenden aan iedere boer, welke vrijwilliger(s) op zijn percelen voor nestbescherming zullen gaan zorgen en wie de contactpersoon is (zie bijlage 2). Daarmee kunnen ook de onderlinge afspraken worden vastgelegd.

Start- en evaluatieavond

Hebben zich vrijwilligers aangediend en zijn er (nieuwe) boeren gevonden, dan is het zinnig om voor hen een startavond te organiseren. Dan vindt

waar nodig kennismaking plaats en wordt uitleg gegeven over doel, taakverdeling en werkwijze. Tevens kunnen er afspraken worden gemaakt welke vrijwilligers bij welke boeren gaan zoeken. Ook bestaande groepen organiseren elk jaar een startavond.

Daarnaast is het zinnig om elk jaar ook een evaluatieavond te houden, voor zowel vrijwilligers als boeren. De startavond wordt georganiseerd aan het begin van het seizoen: in februari of maart. Een evaluatieavond wordt vaak in de zomer of herfst georganiseerd. Op zo'n avond kunnen dan de resultaten worden besproken van het afgelopen seizoen en de opgedane ervaringen worden uitgewisseld. Vooral voor beginnende groepen is dat waardevol.

Een evaluatieavond kort na het broedseizoen heeft het voordeel dat de ervaringen dan nog vers in het hoofd zitten, de gegevens dan gelijk ingeleverd kunnen worden en dus dat de resultaten ook snel bekend zijn. Daarom verdient dit de voorkeur boven een avond ergens in de winter. Soms valt de evaluatieavond samen met de startavond.

Bij een kleine, net beginnende groep kan het handiger zijn om de intimiteit van een huiskamer op te zoeken dan de soms wat onpersoonlijk overkomende sfeer van een grote zaal. Voor zo'n kleine groep is het misschien mogelijk om het bij een van de deelnemende boeren thuis te doen.

Bij grote groepen wordt vaak nog een spreker uitgenodigd om iets te vertellen over weidevogels of over andere natuurwaarden die op agrarische bedrijven kunnen voorkomen. Hierdoor kan de betrokkenheid van de mensen bij het weidevogelbeheer worden vergroot.

Foto 3. Start- en/of evaluatieavond voor vrijwilligers en boeren

Probeer de avonden niet alleen zakelijk (afspraken) en informatief (resultaten), maar ook gezellig te laten zijn. Boeren en vrijwilligers stellen dit meestal zeer op prijs.

Taakverdeling

Hoe groter de groep, hoe prettiger het is als de organisatorische taken verdeeld zijn over meerdere personen. Een verdeling van de taken voorkomt overbelasting en verzekert het voortbestaan van de groep.

Een vaak voorkomende taakverdeling is de volgende: één persoon is kontaktpersoon (intern en extern), doet de administratie (correspondentie, kaarten, vergunningen etc) en zorgt voor publiciteit. Een tweede persoon doet het verzamelen en verwerken van gegevens.

De kontaktpersoon is de verbindingsschakel tussen provinciale stichting en groep. Die persoon kan bij de stichting aanvragen indienen voor voorlichtingsmateriaal, beschermingsmateriaal etc. Wordt de groep echt groot, dan is het zinnig om een organisatievorm te overwegen (stichting, vereniging) met een eigen bestuur.

Verder hebben de meeste vrijwilligers bij de eigen boer een plek om nestbeschermers op te slaan. Doe dat netjes, smijt nestbeschermers niet zomaar lukraak op een hoop. Geen boer die dat leuk vindt. Voor nog niet gebruikt materiaal is een aparte opslagplaats nodig.

Tot slot: betrek zoveel mogelijk ook de deelnemende boeren bij de organisatie.

Materialen en financiën

Probeer ten aanzien van materiaal (merkstokken, nestbeschermers en wildredders) en financiële behoeften zo zelfvoorzienend mogelijk te worden. Dat bevordert de zekerheid over het voortbestaan van de groep. De provinciale stichtingen streven ernaar om alleen in noodgevallen bij te springen.

Voor het dekken van gemaakte kosten wordt meestal een kleine bijdrage ontvangen van de leden, en soms ook van de boeren. Sommige groepen hebben zelfs het lokale bedrijfsleven weten over te halen tot het geven van een financiële, dan wel materiële bijdrage.

2.3 Samenwerking vrijwilliger en boer

Vrijwillige weidevogelbescherming slaagt alleen bij een goed contact en een goede samenwerking tussen vrijwilliger en boer. Het is verstandig u hierbij, als vrijwilliger of als boer, een aantal dingen te realiseren. U zult in het begin aan elkaar moeten wennen: een boer laat vreemden op zijn land toe en de vrijwilliger stapt op een vreemd erf bij een onbekende boer.

Zowel boer als vrijwilliger moeten weidevogelbescherming vaak nog leren. Onvermijdelijk zullen, zeker in het begin, fouten worden gemaakt: een onervaren vrijwilliger die eerst weinig nesten vindt of een boer die een stok niet ziet en over een nest heen rijdt. Belangrijk is daarom regelmatig contact en overleg, zodat men van elkaar weet wat de plannen en activiteiten zijn. Zijn er fouten gemaakt, praat er dan over en probeer herhaling te voorkomen.

Net als vrijwilligers hebben ook niet alle boeren evenveel oog voor weidevogels. Sommigen zien veel, anderen zien weinig. Accepteer dat van elkaar. Bedenk als vrijwilliger dat boeren nogal eens wantrouwend tegenover 'natuurbeschermers' staan, ook al hebben ze vaak wel hart voor weidevogels. Laat als vrijwilliger merken dat u serieus aan het werk bent in het land, ook al vindt u in het begin nog weinig.

Foto 4. Overleg boer en vrijwilliger

Hoe de samenwerking tussen boer en vrijwilliger zich ontwikkelt is afhankelijk van hoe het tussen beiden klikt en waar een ieder behoefte aan heeft. Daar zullen beide partijen oog voor moeten hebben. Uiteindelijk gaat het niet om het contact, maar om de weidevogelbescherming. Een vrijwilliger kan wel iets doen ten behoeve van de samenwerking:

- maak indien nodig met de boer een vaste afspraak omtrent de inventarisatie, bijvoorbeeld een of twee keer per week het veld in. Vraag of een boer er bezwaar tegen heeft als u op zondag het land in gaat;
- spreek de boer even aan als u hem tegenkomt op het erf of land. Zo weet de boer dat er geen onbevoegden op zijn land lopen. Tegelijkertijd kunt u met hem informatie uitwisselen over gevonden nesten en werkzaamheden;
- vraag de boer hoe hij zijn percelen noemt. Vaak hebben percelen namelijk namen of anders een nummer. Hanteer deze namen of nummers ook zelf, dat vergemakkelijkt de communicatie aanzienlijk;
- hang in overleg met de boer ergens, bijvoorbeeld bij de melktank, een plattegrond van het bedrijf op, waarop de nesten staan aangegeven. Zo blijft de boer op de hoogte van wat er is gevonden aan nesten en is uitgekomen. Tevens kan ook hij dan aantekenen waar hij nesten heeft gevonden. Dat scheelt u weer tijd;
- respecteer als vrijwilliger dat u van de boer toestemming heeft om op zijn land naar nesten te zoeken. Dat houdt in dat hij uiteindelijk diegene is die de beslissingen neemt over wat er gebeurt op zijn land. Ook al zou u sommige zaken graag anders zien, bijv. dat de boer niet meer van buiten naar binnen maait. Verloopt de samenwerking goed en

- ontstaat na verloop van tijd onderling vertrouwen en respect, dan kunnen misschien zaken als maaimethode of graslandgebruik worden aangekaart;
- ga zorgvuldig om met de inventarisatiegegevens. Sommige boeren zijn bevreesd dat ze gebruikt kunnen worden voor aanwijzing als natuurgebied. Verspreid het gedetailleerde groepsverslag alleen onder de deelnemende boeren en vrijwilligers. Buiten de eigen kring kunt u het beste alleen de totaalgegevens verspreiden. Ook de Stichting Landschapsbeheer Nederland en de provinciale stichtingen zullen zorgvuldig met de gegevens omgaan. Maar rijks- en provinciaal beleid gaan natuurlijk hun eigen weg. Dat betekent dat meedoen aan vrijwillige weidevogelbescherming voor boeren geen garantie is om niet te worden aangewezen als relatienotagebied;
  - toon belangstelling voor het bedrijf en let op dingen die voor een boer belangrijk zijn. Zij zullen dat erg waarderen. Bijvoorbeeld:
    - * help een schaap dat op zijn rug ligt weer overeind, want zonder hulp komt het vaak niet meer op zijn poten en zal het sterven;
    - * meld het aan de boer als er een koe in de sloot zit;
    - * meld wanneer er een koe aan het kalven is of net gekalfd heeft;
  - zijn er conflicten, schakel zo nodig de kontaktpersoon in. Probeer te vermijden dat het conflict ten koste gaat van de weidevogelbescherming. Wissel eventueel met vrijwilligers tussen bedrijven.

3 Het zoeken naar nesten

3.1 Zoekmethoden

Bij het zoeken naar nesten zijn een aantal methoden te gebruiken, afhankelijk van de ervaring of voorkeur van de weidevogelbeschermers. In ieder geval is het belangrijk een goede opmerkingsgave te ontwikkelen. Daarmee hangt samen dat u moet weten waar u naar moet kijken. Dit betekent het leren herkennen van zogenaamde zoekbeelden, zoals eieren in een nest of een van het nest weglopende of wegvliegende vogel. Er zijn grofweg drie zoekmethoden:

1. het land per vierkante meter op nesten aflopen;
2. wachten op de naar het nest terugkerende vogel;
3. zoeken op naar aanleiding van een wegvliegende vogel.

Deze methoden worden in de praktijk vaak afwisselend gebruikt. Het onderscheid is dus enigszins kunstmatig en vooral bedoeld om inzicht te geven in de verschillende mogelijkheden.

In het begin van het seizoen - als het gras kort is - kunt u vaak nesten vinden doordat u de vogel op het nest ziet zitten. Halverweg het seizoen, als het gras langer is, is het soms makkelijker om gewoon een stuk land af te zoeken, vaak naar aanleiding van een wegvliegende vogel.

Begin in ieder geval met aan de boer te vragen op welke percelen in andere jaren de meeste weidevogels broedden. Daar kunt u dan het beste beginnen met zoeken.

1. Het land op nesten aflopen

Als beginnende weidevogelbeschermer weet u vaak nog weinig van het gedrag van de weidevogels. U kunt dan proberen nesten te vinden door doelgericht een stuk weiland af te lopen. Wees er wel van overtuigd dat u een redelijke kans heeft op de aanwezigheid van nesten. Er moeten dus voortdurend weidevogels op het perceel aanwezig zijn die baltsgedrag vertonen of fanatiek kraaien en meeuwen verjagen. Vooral vroeg in het seizoen (tot eind maart) is het mogelijk dat er nog geen nesten met eieren liggen. Verwacht u wel nesten met eieren, loop dan het perceel op en kies een gedeelte uit. Begin vooraan en loop zigzaggend naar achteren. Het is de kunst om zo min mogelijk land over te slaan en ook om zo min mogelijk land dubbel te bekijken. Verder is het belangrijk niet te kort voor de voeten te kijken, dat kost veel tijd en is erg inspannend. Het is beter 'ruim' te zoeken. Dat wil zeggen ongeveer 3 tot 5 meter voor u kijken en de blik voortdurend in een halve cirkel heen en weer laten gaan. Kijk niet achterom, u loopt dan juist de kans op het nest te trappen. Bent u met meerderen, dan kunt u een deel van een perceel afzoeken door naast maar minimaal vijf meter uit elkaar naar achteren te lopen, al dan niet zigzaggend. Mogelijk kunt u zelfs een heel perceel tegelijk doen. Besteed bij het zoeken naar nesten met name aandacht aan het leren herkennen van de volgende zoekbeelden: een nestkuiltje, de looppaadjes naar het nest en de eieren in het nest. Heeft u een nest gevonden, kijk dan van afstand nog eens hoe het eruit ziet.

Tekening 1. Zoekende vrijwilliger met actieradius van ronddwalende blik

2. Wachten op de naar het nest terugkerende vogel

In plaats van veel rond te lopen om een nest te vinden, kunt u ook de na een verstoring naar het nest terugkerende vogel opwachten. Dat gaat zo:

- zet in de buurt van de plek waar u een nest verwacht ter oriëntatie alvast een merkstok;
- stel u vervolgens zo verdekt mogelijk op achter een damhek, een boom of in een slootkant. Daar zit u stil en maakt geen geluid. Vaak komen de vogels al na 5 à 10 minuten terug. Let alleen op vogels die geen voedsel gaan zoeken. Vaak kijken die alert rond en lopen ze één bepaalde kant uit. Meestal kunt u de vogel uiteindelijk op het nest zien gaan zitten. Veelal is dat binnen 10 minuten na landing op het perceel;
- zit de vogel op het nest, probeer dan die plek vanaf uw zitplaats zo goed mogelijk te lokaliseren. Neem twee punten in de horizon (bijvoorbeeld een paal van een damhek en verder weg een schoorsteen een boom) die liggen in een rechte lijn achter het nest. U heeft dan drie punten op een lijn. Hoe nauwkeuriger deze bepaling, hoe minder de daadwerkelijke ligging van het nest zal afwijken van deze lijn;
- onthoud deze punten goed, voor het geval dat het nest op een ander perceel ligt en u er niet rechtstreeks heen kunt lopen;
- probeer vervolgens vanaf uw observatieplek ook de afstand tot het nest enigszins te bepalen. Kijk dus of het nest net voor of achter een greppel, een pol gras of enkele paardebloemen o.i.d. ligt. Het schatten van de juiste afstand is moeilijk en moet worden geleerd;
- vervolgens loopt u in de richting van nestplaats of merkstok, waarbij de lokatie goed in de gaten worden gehouden. Om niet te ver af te dwalen is het belangrijk om steeds te zoeken langs de in het veld "getrokken" lijn;
- behoedzaamheid bij het zoeken is geboden, want het gevaar is niet denkbeeldig, dat u, met name bij een tureluurnest, bij het zoeken eerder op het nest staat dan dat u het ziet;
- bent u dichtbij de plek waar u het nest vermoedt, speur daar dan geconcentreerd en zonder veel te lopen de bodem af. Wees gespist op het herkennen van zoekbeelden, zoals het door een kievit of schol-ekster platgetrapt pad naar het nest. De plek van het grutto-, respektievelijk tureluurnest in het gras vaak wordt gekenmerkt door

bijvoorbeeld iets omgebogen, respektievelijk juist naar elkaar toe gevlochten grashalmen. Het herkennen van deze zoekbeelden is niet makkelijk. Het is iets wat u in de loop van enkele jaren zult moeten leren.

3. Zoeken naar aanleiding van een wegvliegende vogel

U zult het regelmatig meemaken dat u de vogel niet op het nest ziet zitten of dat u een naar het nest terugkerende vogel niet hebt gezien of kunnen volgen. Dat merkt u omdat er dan (al of niet plots) een vogel uit het gras opvliegt. Ook dit biedt een mogelijkheid om nesten te vinden. Maar let op: lang niet alle wegvliegende vogels hebben (op die plek) een nest. Vaak zijn ze al eerder ergens anders weggevlogen, betreft het de partner van de vogel die wel op het nest zit of zat of is het een vogel met jongen. Vooral in het begin van het seizoen (maart/begin april) hebben veel vogels nog geen nest. Vanaf de eerste week van april heeft u wel een goede kans. Vanaf eind april hebben steeds meer vogels jongen in plaats van eieren. In de loop van mei raken bijna alle nesten uit.

Stel u weet, voordat u het land in gaat of een perceel betreedt, een plek waar een nest zou moeten liggen. U kunt dan het beste als volgt te werk gaan. Loop dan het land in en hou uw blik gericht op de plek waar u de opvliegende vogel vermoedt. Laat u niet afleiden want heeft u de vogel gemist, dan moet u meestal nog een keer terugkomen. Zodra de vogel opvliegt, houdt u die plek goed in de gaten. Laat uw blik niet afdwalen want als u even een andere kant uit kijkt, bent u de preciese plek meestal direct kwijt. Krijgt u meer ervaring, dan zal het onthouden van die plek u steeds makkelijker afgaan. U kunt hierbij dan heel goed de methode van de horizonbepaling gebruiken (zie methode 2). Bent u op de plek aangekomen, zet dan een stok neer en zoek daar een stuk land af. Is het u niet gelukt, probeer het dan een volgende keer nog eens.

Als u nog meer ervaring krijgt, zult u merken dat u niet alleen naar aanleiding van een wegvliegende vogel nesten kunt vinden, maar ook naar aanleiding van al het gedrag van vogels. Dit heet in vaktermen: "op de vogel zoeken". In de hiernavolgende paragraaf staat beschreven welke aspecten daarbij van belang zijn.

3.2 Meer ervaring krijgen

Naarmate u meer ervaring krijgt, zult u steeds makkelijker nesten leren vinden. Deze te ervaring bestaat uit:

- kennis van het gedrag van vogels;
- kennis van de nestplaatsvoorkeur van de verschillende soorten;
- ervaring met plaatstrouw van weidevogels.

Enkele belangrijke gedragshandelingen en hun betekenis

Het is ondoenlijk om alle verschillende gedragshandelingen en hun betekenis eenduidig te beschrijven. Er zijn namelijk veel uitzonderingen: tussen soorten en tussen individuen van één soort. Deze kennis kunt u zich alleen in het land eigen maken. Het verzamelen en herinneren van gedragswaarnemingen en daar een lijn in te ontdekken is één van de boeiende aspecten van vrijwillige weidevogelbescherming. Enkele tips:

- baltsvluchten worden vooral uitgevoerd in de periode voorafgaand aan en tijdens het leggen van eieren en in mindere mate tijdens het broeden;
- een vogel die een kuiltje draait, heeft meestal nog geen eieren;
- parende vogels broeden nog niet, maar hebben mogelijk wel een nest met enkele eieren;
- een paartje waarvan alleen het mannetje een kraai verjaagt, heeft waarschijnlijk nog (net) geen eieren. Doen ze het echter gezamenlijk, dan is het zeker dat ze eieren (of jongen) hebben. Let dan op waar de vogels landen, meestal gaat een van detwee (vaak het vrouwtje) direct

- terug naar het nest;
- het alarmerend roepen bij uw nadering neemt toe in de volgorde:
  1. met broedgebied maar zonder eieren
  2. met broedgebied met eieren
  3. met jongen;
- een vogel met jongen laat vliegend boven de jongen de poten opvallend naar beneden hangen en steekt ze niet naar achteren onder de staartveren.

Nestplaatsvoorkeur

Na het vaststellen van de kans op aanwezigheid van een nest, is het zaak om de plaats van het nest te bepalen. Hierbij is kennis van de nestplaatsvoorkeur van vogels in combinatie met kennis van de terreingesteldheid van het perceel onontbeerlijk. Kieviten en scholeksters nestelen vaak op plekken met weinig gras. De kievit maakt zijn nest vaak langs een greppel. In vele delen van Nederland oefent maisland een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op weidevogels. Onder andere in Twente broedt 80% tot soms bijna 100% van de kieviten en scholeksters op maisland. De grutto zoekt vaak meer het midden van weilanden op met wat langer gras. De tureluur nestelt vaak op korte afstand van een kievit (binnen 20 meter). Door een goed gebruik te maken van deze kennis is het vaak mogelijk om delen van percelen en akkers te selecteren waar de kans op de aanwezigheid van het nest het grootst is.

Foto 6. Op het nest zittende kievit

Plaatstrouw

Vrijwel alle soorten weidevogels hebben de sterke neiging om terug te keren naar de plaats waar ze met succes hebben gebroed. Er zijn voorvallen bekend van kieviten die jaren achtereenvolgens op dezelfde plek langs dezelfde greppel hun nest maakten. Vaak komen ook jongen terug dicht bij de plek waar ze groot zijn geworden. Dat betekent dat u door aan nestbescherming te doen, in ieder geval bijdraagt aan het voorkomen van weidevogels in uw eigen omgeving.

Maar met name bij grutto komt het ook wel eens voor dat een deel van de vogels, waarschijnlijk door zeer natte of juist zeer droge veldomstandigheden, voor een totaal ander perceel of zelfs een ander deel van de polder kiest dan in het voorgaande jaar. Vaak gaat het dan om voor de grutto minder optimale delen van een gebied.

Verder lijken elk jaar steeds dezelfde vogels de eerste te zijn. Voor de Tureluur is aangetoond dat oude vogels steeds eerder gaan broeden. Aangenomen mag worden dat dit ook voor andere soorten geldt. Hoe ouder (en dus meer ervaren) vogels zijn, hoe eerder ze namelijk in konditie zijn om eieren te kunnen leggen.

Dus door de ervaringen van de voorgaande jaren te koppelen aan wat u op dat moment ziet, kunt u met steeds minder moeite nesten vinden.

Voordeel van het "zoeken op de vogel"

Een ervaren vrijwilliger die afgaat op het gedrag van vogels, een goed geheugen heeft en daarbij ook gebruik maakt van kennis van de nestplaatsvoorkeur en de plaatstrouw van weidevogels, het gebied en ervaringen uit voorgaande jaren, besteedt gemiddeld per nest minder tijd aan het zoeken dan iemand die op een andere wijze aan het werk is. Dat betekent ook dat een ervaren zoeker met dezelfde hoeveelheid tijd op deze wijze een grotere oppervlakte kan bijhouden dan iemand anders.

3.3 Het gedrag van vrijwilligers in het land

Het zoeken (en controleren) van nesten betekent verstoring van de aanwezige vogels. Belangrijk is dus om de verstoring en verontrusting van de vogels zo veel mogelijk te beperken. Houd daarom rekening met de volgende

regels:

- zoek niet te lang naar een nest. Probeer het ook eens vanachter een hek of ga door naar een volgend perceel. Hierdoor kan de rust weer terugkeren. Zet desnoods een merkstok op de plek waar u een nest vermoedt en zoek daar de volgende keer verder;
- kom bij koud en/of regenachtig weer bij voorkeur niet in het veld. Blijf in ieder geval niet te lang op één plaats, de eieren koelen dan te veel af;
- draag in het veld onopvallende donkere kleding;
- probeer zo onopvallend mogelijk aanwezig te zijn in het land. Een boer die aan het werk is, verontrust weidevogels ook weinig. Loop wel zo nodig doelgericht op een nest af, maar vermijd rennen. Sommige vrijwilligers gebruiken af en toe toch graag een soort overvaltechniek, met name om nesten van grutto's en tureluurs te vinden. Doe dit slechts in uiterste nood;
- nader het nest bij controle niet elke keer via dezelfde route;
- controleer niet vaker dan nodig is, bijvoorbeeld eenmaal per week;
- controleer nesten zoveel mogelijk van een paar meter afstand. Hiermee kunt u proberen predatie door bodempredatoren (eierrovers), zoals hermelijnen, wezels en vossen zoveel mogelijk te beperken. Deze dieren lopen een menselijk spoor uit nieuwsgierigheid vaak na;
- let bij het zoeken en controleren van nesten goed op aanwezigheid van predatoren zoals kraaien, meeuwen en eksters. Probeer deze vogels zo min mogelijk te laten profiteren van de verstoring die u te weeg brengt. Stel het betreden van het land desnoods even uit;
- jaag nooit bewust een broedende vogel van het nest om te weten te komen hoeveel eieren er liggen. Gaat het om een eend, noteer dan acht eieren. Vergeet niet de eieren toe te dekken. Ook grutto en tureluur zitten soms "vast" op het nest, noteer dan vier eieren;
- zoekt u op een perceel met lang gras, loop dan zo min mogelijk door het hoge gras, maar - als het even kan - langs een greppel- of slootkant.
- wilt u over een perceel met vee heen, beweeg u dan kalm en rustig en kijk de dieren niet aan. Vaak komen ze toch even kijken, vooral jongvee. Ga niet rennen, de dieren doen meestal niets. Let wel op of er een stier tussen loopt. Loopt deze los, dan kunt u het perceel beter mijden. Is het melkvee dat achter u aan loopt, dan kunt u dat zonodig proberen te stoppen door even stil te blijven staan tot ze weer grazen. Daarna kunt u vaak ongestoord weer verder lopen. Het zoeken naar nesten op percelen met vee is af te raden;
- moet u een hek open doen om op een volgend perceel te komen, denk er dan wel aan om hem weer te sluiten. Anders lopen ze mogelijk de weg op of ze komen op een perceel dat eigenlijk gemaaid moest worden.

4. Gedrag en nesten van weidevogels

Voor het kunnen vinden van nesten is het ontwikkelen van een goede opmerkingsgave van groot belang. Dit betreft in het bijzonder:

- vogelgedrag bij weglopen van nest of terugkeren, bij voedsel zoeken, op wacht staan, alarmeren bij de nadering van predatoren of mensen;
- een vogel die op het nest zit;
- looppaadjes naar het nest;
- nestplaats;
- eieren in het nest.

Hieronder worden gedrag en nesten van de verschillende weidevogels behandeld, met daarbij de meeste aandacht voor de algemeen voorkomende soorten. In bijlage 4 staan van een aantal soorten gegevens over eileg en broedduur.

4.1 Weidevogels

Kievit

De mannetjes keren meestal in februari terug in de broedgebieden en beginnen meteen met het afbakenen van het territorium. De vrouwtjes arriveren meestal 1 à 2 weken later.

Het is belangrijk de verschillen tussen mannetje en vrouwtje te leren zien. Het mannetje is fel zwart-wit getekend met een langere kuif, een ononderbroken zwarte keelband en afgeronde vleugels. Het vrouwtje is grijzer (minder opvallend) met een korte kuif, een onderbroken keelband en wat puntiger vleugels. Voor het verschil in keelband is vaak goed te zien. Het geeft van enige afstand het idee dat het mannetje van voren gezien een stuk zwarter is.

Tekening 2. Baltsvlucht Kievit

Daarnaast is er een groot verschil in gedrag. Het is het mannetje dat met imponerende baltsvluchten en felle (grens-)gevechten met andere mannetjes het territorium afbakent. Het vrouwtje helpt alleen mee de eieren te verdedigen tegen predatoren, zoals kraaien, eksters en zilvermeeuwen. Mannetjes die in het begin van het seizoen een territorium hebben ingenomen, worden actief als een vrouwtje langs vliegt. Ze vliegen op en beginnen druk te baltsen, met name duikelen ('over de bol gaan') en roepen. Zo proberen ze dat vrouwtje te verleiden om binnen het eigen territorium aan de grond te gaan.

Het mannetje, in wiens territorium het vrouwtje geland is, zal vervolgens een kuiltje gaan draaien. Tijdens dit "kuiltje draaien" wrijft het mannetje de vleugelpennen van beide vleugels langs elkaar, maakt een raspand geluid en toont tegelijkertijd door het opwippen van de staart de roestbruine vlek onder zijn staart. Indien een vrouwtje ver genoeg gevorderd is in haar voorjaarscyclus, dan zal ze op het mannetje toelopen. Het mannetje gaat weer staan, het vrouwtje neemt het kuiltje draaien over en het mannetje begint met strootjes te werpen. Na enige tijd staat het vrouwtje op en begint ook met strootjes te werpen. Paarvorming is nu een feit.

In het begin van het voorjaar zijn vrouwtjes vaak nog niet ver genoeg gevorderd om het tot nu toe beschreven gedrag in de eerste de beste keer succesvol af te ronden. Dit heeft tot gevolg dat een mannetje meerdere kuiltjes zal moeten draaien voordat de uiteindelijke paarvorming tot stand komt. Dit is tevens de verklaring voor het feit dat u bij het zoeken vele lege 'proefkuiltjes' kunt tegenkomen.

Na paarvorming vindt gedurende enige dagen paarbinding plaats door middel van samen voedsel zoeken en het territorium verkennen. Daarna volgt paring. Drie à vier dagen na paring wordt het eerste ei gelegd; in 4 à 5 dagen is het legsel volledig: 4 eieren, soms 3. De eerste kievitnesten zijn vaak al rond half maart te vinden, maar de meeste vogels beginnen normaal rond eind maart.

De hierboven beschreven handelingen kunnen gedeeltelijk later in het seizoen opnieuw waargenomen worden bij broedpogingen van later of opnieuw beginnende vogels.

Het broeden duurt ongeveer 27 dagen en gebeurt vooral door het vrouwtje. Het legsel hoeft niet in het midden van het territorium te liggen, waarvan de grenzen steeds onder druk staan vanwege naburige mannetjes. Binnen een territorium bevindt zich het op wacht staande mannetje. Soms is deze tegelijkertijd aan het voedsel zoeken. Het is mogelijk dat een mannetje meerdere vrouwtjes in zijn territorium heeft.

Als u nadert, alarmeert het mannetje vaak door te roepen. Let dan niet verder op het mannetje, maar op een zich binnen het territorium verwijderend vrouwtje. Meestal loopt deze eerst weg van het nest om pas een

eindje verder op te vliegen. Soms vliegt het vrouwtje eerst laag en onopvallend een tiental meters weg, strijkt dan neer en vliegt vervolgens opvallend weer op.

Voordat de eieren bebroed zijn, vliegt de kievit bij verstoring door de mens ver weg. Naarmate de vogel langer aan het broeden is, zal deze steeds later opvliegen en dichterbij neerstrijken. Als de eieren bijna uitkomen, zal de kievit vaak rechtstreeks van het nest opvliegen.

Bij de kievit moet men op de volgende zoekbeelden letten:

- een op het nest zittende vogel: waarbij vaak alleen kop en kuif te zien zijn;
- een op grote afstand weglopende kievit;
- de looppaden van de vogel naar het nest toe;
- een door een kievit gedraaid nestkuiltje;
- eieren in een nest.

Bij de kievit kan goed 'ruim' worden gezocht, omdat het een open nest betreft in meestal vrij korte vegetatie of op een kale akker. Vaak ziet u eerst het nest liggen (met name de strootjes) en dan pas de eieren. Kievitsnesten in grasland liggen meestal op enigszins kale plekken of in opvallend natte percelen juist op drogere delen. Daarom is het soms raadzaam om speciaal de greppelranden en slootkanten af te lopen.

De kievit heeft tot in juni de mogelijkheid een nieuw legsel te maken, en kan 5 tot 6 keer opnieuw beginnen. Gaan er door de een of andere oor-zaak eieren verloren, houd dan het paartje in de gaten. Dat begint binnen zeven tot tien dagen weer opnieuw en meestal dicht in de buurt van het vorige legsel. Ook kunt u nieuwe legsels vaak aantreffen op net gemaaide of afgeweide percelen. De mannetjes vertonen dan weer - zij het kort - hun baltsvluchten, maar de vogels zijn minder opvallend aanwezig dan in april. Soms vliegt de vogel heel laat van het nest weg. Daar er in die tijd (mei en juni) al veel jonge vogels aanwezig kunnen zijn, is het vinden van deze nesten vaak lastig. De kieviten lopen met hun jongen namelijk bij voorkeur op percelen met kort gras, meestal beweide of net gemaaide percelen. Overigens beperken ze zich bij hun rondzwervingen vaak tot slechts enkele percelen.

Foto 7. Kievit met jongen in kort gras

Grutto

Bij de grutto vinden we in het vroege voorjaar ongeveer dezelfde volgorde van gedragshandelingen als bij de kievit. De aankomst van de eerste grutto's valt ook ongeveer in dezelfde periode, maar ze hebben een veel langere reis achter de rug. Dat blijkt uit het feit dat ze voortdurend aan het voedsel zoeken zijn om weer krachten op te doen. Soms lopen ze zelfs liever weg dan op te vliegen.

Verskil in uiterlijk tussen mannetje en vrouwtje komt voornamelijk tot uiting in de oranjebruine nek- en borstveren bij het mannetje, terwijl die van het vrouwtje grijs zijn. Verder is het vrouwtje iets groter en heeft het een iets langere snavel dan het mannetje.

Het afbakenen van een territorium gebeurt door grensgevechten en territoriumvluchten. Als dreigen en imponeren niet voldoende is om een indringer te verjagen, dan vinden er door mannetjes op de grond lijf-aan-lijf gevechten plaats. Een mannetje, dat na landing even met zijn vleugels omhoog blijft staan, geeft hiermee meestal het bezit van een territorium aan.

Het 'veroveren' van een vrouwtje gaat ook vaak gepaard met luidruchtig imponeren en dreigen tegenover andere mannetjes, waarbij soms snelle achtervolgingsvluchten worden ondernomen, afgewisseld met gevechten op de grond.

Paarvorming vindt niet alleen plaats in het broedgebied, maar ook tijdens de trek vanuit Afrika naar Westeuropa. Van een paartje is in het begin vaak alleen het mannetje af en te een kuiltje aan het draaien. Als het vrouwtje ook mee gaat doen, dan komen paring en eieren leggen dichtbij. Een grutto zoekt een zodanige nestplaats, dat het gras het nest zo snel mogelijk aan het oog onttrekt. Hij nestelt dan ook vaak in langer gras dan een kievit. De eerste nesten zijn aanwezig rond eind maart, maar de meeste grutto's beginnen tussen 10 en 20 april met broeden. Een volledig legsel bestaat uit 4 eieren (een enkele keer 5). De broedduur is gemiddeld 24 dagen en man en vrouw broeden afwisselend.

Bij de grutto moet u zeker in het begin van het broedseizoen nog alerter zijn dan bij de kievit. De vogel vliegt in het begin van het broeden bij verstoring door een mens snel (soms al op een paar honderd meter afstand) van het nest. Vaak vliegt de vogel eerst een tiental meters weg, om bij nadering van de verstoorder verder weg te vliegen. Naarmate het broeden vordert, verlaat de grutto het nest steeds moeilijker. Op het laatst blijft de vogel soms gewoon (in stress) op het nest zitten, terwijl u ernaast staat.

Het zoeken naar nesten gaat in een perceel met kort gras hetzelfde als bij de kievit, maar in al wat langer gras (en in pollige weilanden) moet u uw blik rond laten gaan op kortere afstand, vaak binnen drie meter. U moet dan vooral letten op open gaten in het verder gesloten grasdek. Grutto's hebben namelijk de neiging om op het nest de punten van de er omheen staande grashalmen naar beneden te trekken. Zo zijn de eieren alleen van bovenaf zichtbaar en zien de grashalmen om het nest er "bewerkt" uit. Zoeken naar nesten in een perceel met lang gras is vaak alleen mogelijk door intensief het land af te lopen. Sommige vrijwilligers gebruiken daarbij af en toe een touw dat ze tussen zich in over het gras laten slepen.

Jonge grutto's zijn net als jonge kieviten nestvlieders die onmiddellijk nadat ze uit het ei zijn gekropen, zelfstandig op pad gaan om voedsel te vinden. Dat doen ze echter niet in kort, maar in lang gras. Daarin kunnen ze dankzij hun lange poten goed vooruitkomen. Ze lopen soms een kilometer in een paar dagen.

Tekening 3. Baltsvlucht Grutto

Scholekster

's Winters treft men aan de kust vaak grote groepen scholeksters aan. Deze trekken in het vroege voorjaar in grote of kleine groepen het

binnenland in. Daar vallen deze groepen in paren uiteen, hoewel ze langs boezemwateren, rivieren en plassen lang bij elkaar kunnen blijven, soms het hele voorjaar. Scholeksters nemen namelijk vaak pas vanaf hun derde levensjaar deel aan de voortplanting.

De scholekster begint later met broeden dan kievit en grutto, vanaf half april, en soms pas in juni. Vaak is dat zelfs vlak na het inzaaien van maisland of direct na het maaien van grasland. Een volledig legsel bestaat veelal uit 3, soms 4 eieren en het duurt 27 dagen voor de eieren uitkomen. De scholekster maakt zijn nest in grasland op open plekken met korte vegetatie, maar hij broedt ook graag op kaal bouw- en maisland. Soms kunnen ze ook op onverwachte plaatsen worden aangetroffen, zoals op kavelpaden, puinplekken of op stroken zwarte grond (bagger).

Een scholekster kunt u met een verrekijker, indien het gras niet te lang is, vaak goed op het nest zien zitten. Maar de vogel loopt vaak al weg van het nest, als u nog op grote afstand bent. Soms vertonen de vogels 'schijnbroedgedrag'. Dan nemen ze de broedhouding aan, zonder dat er eieren aanwezig zijn.

Bij het zoeken naar een nest moet u vooral letten op een snel weglappende vogel. Soms vliegt de vogel onopvallend (en laag) van het nest weg om een weiland verder de gebeurtenissen af te wachten en de zoeker af te leiden. Een scholekster zal meestal niet naar zijn nest teruggaan zolang hij u nog ziet, ook al zit u achter een hek. Gaat de vogel terug, dan doet hij dat vaak over grote afstand lopend. Wanneer de eieren langer bebroed zijn en bij aanwezigheid van jongen, kunnen de vogels zeer fel aanvallen.

De jongen van de scholeksters zijn ook nestvlinders, maar ze worden in tegenstelling tot de andere weidevogels wel door de ouders gevoerd. Ze zijn net als de kievit in de loop van het seizoen meestal te vinden op enkele dichtbij elkaar gelegen percelen.

Tekening 4. Baltsgedrag scholeksters

Tureluur

Tureluurs arriveren meestal iets later dan kievit en grutto in het broedgebied. Het eigenlijke broedseizoen begint ook iets later, ongeveer half april. Ook de tureluur bakent een territorium af en moet een vrouwtje aan zich zien te binden. De balts van de tureluur is echter minder opvallend dan van de hiervoor beschreven vogels en kan gemakkelijk over het hoofd worden gezien. De volgende handeling is wel goed waar te nemen: een mannetje vliegt met een korte snelle vleugelslag naar een bepaalde hoogte en laat zich vandaar roepend naar beneden glijden. Dit kan zich een aantal malen als een golvende vlucht herhalen. De vogel geeft hiermee aan tot voortplanting bereid te zijn. De andere handelingen met betrekking tot territoriumafbakening en paarvorming vinden meestal vlak bij de grond plaats. Vaak is te zien hoe het mannetje op de grond (meestal op de slootkant) met wapperende vleugels naast het vrouwtje staat. Dat stel is dan nog in de fase van paarbinding. Er is dus nog geen paring geweest en er zijn ook nog geen eieren.

De tureluur broedt regelmatig op vochtige percelen. Ook liggen de nesten nogal eens op pollenrijk, voorbeweid land. De nesten zijn nogal moeilijk te vinden. Vaak bevindt het zich geheel onder het grasdek en zelfs het looppad van de vogel naar het nest is onzichtbaar.

Het beste moment om tureluurnesten te zoeken is wanneer het gras nog net niet te lang is. Meestal komt dat overeen met de laatste twee weken van april en in koude voorjaren ook de eerste week van mei. Let bij het zoeken vooral op plots opvliegende vogels. Maar meestal kunt u beter de methode van het wachten op de naar het nest terugkerende vogel hanteren. De vogel doet dat vaak bijna onzichtbaar, maar laat zich altijd even horen op het moment van aankomst op het perceel. Wees dan dus heel alert op dat korte roepje van de tureluur. Ervaren zoekers kunnen ook in

weiland met lang gras de plek van het nest herkennen, namelijk aan het licht omgebogen en vervlochten gras boven het nest. Meestal bevindt het nest van een tureluur zich dicht bij dat van een andere vogel, vaak een kievit. De tureluur profiteert op die manier van de felheid, waarmee een kievit zijn nest verdedigt. Later in het seizoen (eind mei) als de vogels jongen hebben alarmeren ze heftig als u in de buurt van de jongen komt. Die bevinden zich vaak in kort tot half lang gras, meestal in greppel- of slootkant.

Tekening 5. Baltsvlucht tureluur

Wulp

Wulpen arriveren in februari en maart in hun broedgebieden. Dat zijn vooral heide- en duingebieden, maar sinds een aantal jaren broedt de wulp met name in het oosten van Nederland steeds meer in half open cultuurland. Dat is meestal grasland, maar soms ook bouwland (granen). Een kenmerkend onderdeel van de balts is de jodelende baltsvlucht. De mannetjes vliegen dan steil omhoog en zweven met uitgestrekte vleugels naar beneden om hun omvangrijke territorium af te bakenen.

De wulp maakt begin half april zijn nest. In cultuurland is dat meestal in vrij lange vegetatie, maar omdat het een groot open nest is, zijn de eieren goed zichtbaar. Vaak nestelen ze jaar in jaar uit in dezelfde percelen en op dezelfde plaatsen. Het is echter toch niet makkelijk om het nest te vinden. Ten eerste ligt het vaak - in vergelijking met de andere weidevogels - onverwacht dicht tegen beplanting aan. Ten tweede verlaat de vogel bij verstoring al op grote afstand heel stilletjes het nest en zoniet, dan op het allerlaatste moment en vlak voor de zoeker. Een wulp legt normaal vier eieren, bebroedt ze gedurende ongeveer 28 dagen en brengt in zeven weken de jongen groot. Controle van reeds gevonden nesten wordt vanwege de kans op verlaten niet aangeraden. Als ze jongen hebben, kunnen ze ze heel fel verdedigen tegen mensen. Net als de grutto trekken ze met hun jongen soms over grote afstanden weg. Wulpen zijn net als kievit in het najaar als trekvogel aanwezig.

Foto 8. Wulp

Watersnip

Als doortrekker is de watersnip een vrij bekende vogel in voor- en najaar in heel Nederland. Vaak zitten ze met enkele, maar soms met tientallen stil bij elkaar in slootkanten, natte en enigszins vertrapte percelen en moerasjes. Als broedvogel, maar dan wel een hele zeldzame, moet u hem zoeken in vochtige, ruige en meer extensief gebruikte percelen. Vanwege de specifieke eisen die de vogel aan zijn broedgebied stelt, blijven broedgevallen meestal beperkt tot reservaten.

Het nest van watersnip is moeilijk te vinden, zeker in lang gras. Baltsvluchten (hoog) boven het broedterrein zijn nogal afhankelijk van de weersomstandigheden. Bij zwoel, rustig weer (april/mei) kan men het geluid van een blatend lammetje horen; dan is een mannetje aan een baltsvlucht bezig. Dit geluid maakt de vogel met zijn staartveren door die tijdens het dalende deel van baltsvlucht te spreiden zodat er lucht langs wordt geperst. Indien het zogenaamde 'kloktikken' wordt gehoord, dan mag men aannemen dat het een broedgeval is. Dit doet de vogel staande op een verhoging in het terrein of vanaf een paal en is bedoeld als alarmroep.

Kemphaan

Deze soort is zeer zeldzaam geworden en broedgevallen worden bijna uitsluitend gemeld in reservaten. Toch kunt u ze in het voorjaar in sommige delen van Nederland regelmatig tegenkomen. Dat zijn dan vogels die nog op doortrek zijn naar hun broedgebieden, vaak in Noord-Europa. Die doortrek kan tot de eerste week van mei aanhouden. In ons land broeden ze het liefst in weinig bemeste terreinen, die een gevarieerd plantenbestand en een sterk wisselende vegetatiehoogte hebben.

De baltshandelingen vinden plaats op specifieke plekken, maar deze zogenaamde "lekken" zeggen niets over eventueel broeden in de omgeving. Zij neemt in haar eentje het bebroeden van de eieren en het grootbrengen van de jongen voor haar rekening. Indien er jongen aanwezig zijn, dan kunt u er vaak een rondvliegend alarmerend vrouwtje zien, dat u probeert weg te lokken.

Kluut

De kluut is een zwart-witte vogel met lange poten en een opvallend omhoog gebogen snavel. Het is vooral een broedvogel van buitendijkse terreinen en binnendijksegelegene inlagen en afgesloten kreken. Maar ze broeden ook verder binnendijks op opgespoten terreinen en in onder andere Groningen, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland op bouwlanden en op drooggevalle plekken in sloten. Ze nestelen het liefst in kolonieverband.

4.2 Eenden

Eendenesten kunnen in principe alleen worden gevonden door toeval of door aflopen van het weiland. U kunt daarbij tijd besparen door met een lange tak heen en weer door het gras zwaaien en zo proberen de vogel op te schrikken. Een andere methode is door met z'n tweeën langs de greppels te lopen en een touw door het gras te laten slepen. Zo vertrapt u geen gras. Met deze methoden vindt u soms ook nesten van grutto's en tureluurs.

Broedparen van de wilde eend zijn het best te inventariseren door het tellen van het aantal paren in het veld (maart/april). Ze broeden niet alleen in ruigtes of slootkanten, maar ook graag in lang gras en niet zelden ook in knotwilgen en andere bomen met holten.

Bij de slobeend valt de platte, brede snavel op. De woerd is makkelijk te herkennen aan de witte borst. In april/mei zijn balts- en alarmvluchten te zien. Slobeendmannetjes houden soms heel felle gevechten om het bezit van een territorium. Ziet u meerdere keren een wakend mannetje in dezelfde sloot of slootkant, dan kunt u er vanuit gaan dat daar ergens in de buurt een vrouwtje op het nest zit. Ga pas gericht zoeken naar een nest als de vogel begonnen is met broeden. Vinden in de legperiode leidt vaak tot verlaten van het nest. Dit geldt ook voor de zomertaling.

Bij de zomertaling moet u letten op aanwezige honkvaste paren. Soms zijn in mei baltsvluchten, vrij laag over het broedterrein, te zien. Het mannetje maakt een ratelend geluid om het vrouwtje te alarmeren.

Van de kuifeend kunt u in mei en juni honkvaste paartjes in en bij sloten vinden. Ze vliegen bij verstoring op met een schorre roep. Het nest ligt meestal diep in de slootkant, vlakbij de waterlijn, en soms in het grasland.

Foto 9. Slobeenden in een sloot

4.3 Kleine weidevogels

Onder kleine weidevogels verstaan we de in het grasland broedende zangvogels zoals veldleeuwerik, graspieper en gele kwikstaart. Nesten van deze vogels vindt u vaak alleen bij toeval, indien een vogel vlak voor uw voeten wegvliegt. Het is aan te raden om alleen te zoeken indien u tot op de grasspriet nauwkeurig weet waar de vogel weg vloog. Bij twijfel beslist niet zoeken.

Probeer deze vogels wel te inventariseren op aanwezige paren, door middel van het regelmatig op kaart noteren van zingende mannetjes of voer brengende ouders. De vogels kunnen twee broedsels per jaar grootbrengen. Ze doen er meestal twee weken over om de eieren uit te broeden en eveneens twee weken om de jongen groot te krijgen. De jongen zijn geen nestvlieders, zoals die van kievit en grutto, maar nestblijvers. Na het verlaten van het nest worden de jongen nog enkele dagen gevoerd door de ouders.

De veldleeuwerik is te inventariseren in april/mei op grond van de baltsvluchten, vooral bij mooi weer. Het mannetje staat vaak al vanaf eind februari hoog boven het territorium langdurig in de lucht te zingen. Aan het eind laat het zich naar beneden zakken en landt dan binnen het territorium. Het is opvallend om deze kleine zangvogel soms heel felle gevechten te zien voeren om het bezit van het territorium. Ze broeden veel in gras- en bouwland (onder andere graszaad en lucerne), maar ook in andere gebieden, zoals heideterreinen.

De graspieper is in april en mei te inventariseren op balts- en zangvluchten, vaak eindigend op hek of paal. Opvallend is de dalende zangvlucht van het mannetje, waarbij de vogel lijkt op een kleine parachute. Ze broeden in allelei soorten gebieden, maar vooral in gras- en bouwlandgebieden. Het nest ligt meestal in de ruigte van een slootkant, maar soms ook midden op het perceel.

De gele kwikstaart broedt op kruidige en ruige graslanden, maar tegenwoordig vooral op bouwlandpercelen. Vandaar de bijnaam het "bouwmannetje". De vogel zingt vanaf een post (hek, paal, draad) in mei. Het nest maken ze op de grond tussen het gewas, o.a. wintertarwe, luzerne, graszaad. Later kunt u alarmerende vogels zien, wanneer ze jongen hebben.

4.4 Overige vogels

De patrijs vormt begin februari paren. Meestal zijn nesten te vinden in mei en juni, soms tot in augustus. De vogel broedt bij voorkeur op bouwland, maar ook op ruigere plekken in grasland en in bermen.

De fazant broedt meestal in ruige terreinen, maar ook in gras- en bouwland. Let op aanwezigheid van de haan, die polygaam is (meerdere vrouwtjes). Het nest is moeilijk te vinden.

De fuut heeft een kenmerkend portret en opvallend baltsgedrag. De broedtijd valt van april tot juni. Het drijvende nest is vaak te vinden in vegetatie van vrij brede watergangen.

De meerkoet houdt zich in de winter in groepen op bij open water. Let in april en mei op aanwezige honkvaste paren. Nesten zijn veel in poldersloten te vinden, op een berg plantenmateriaal of in de slootkant, een enkele keer in het gras. Sommige boeren zien deze vogels liever niet, omdat groepen meerkoeten in de winter en in het vroege voorjaar op gras- en bouwland schade kunnen veroorzaken.

De waterhoen broedt voornamelijk in rietkragen en andere vegetatie van sloten, tochten in graslandgebieden en rond boerderijen. Let in mei en juni op de honkvaste paren en op de alarmroep. Nesten liggen meestal in dichte slootvegetatie, vaak met een dakje en soms in de slootkant.

De visdief is een broedvogel van kale open terreinen, zoals schelpenbanken, zandstrandjes, kortgegraasde kwelders. Maar de soort broedt ook op extensief gebruikte graslanden of schrale hooilanden in de buurt van water of op boezemlanden die lang onder water staan, waardoor de vegetatie laag is. Het is meestal een koloniebroeder (soms vestiging van enkele paren) en daardoor makkelijk te inventariseren. De vogel keert terug in april en broedt van half mei tot in juni. Ze leven vooral van visjes die ze met fraaie stootduiken uit het water opvissen.

De zwarte stern nestelt op waterplanten (met name krabbescheer) en lokaal ook op speciaal gemaakte nestvlotjes. Deze vogel broedt vanaf eind april en pikt zijn voedsel vooral van het oppervlak van insektenrijke poldersloten.

Foto 10. Zwarte stern

5. Het beschermen van nesten en jonge dieren

5.1 Algemeen

Het is aan te raden zo spoedig mogelijk (eind maart) met het zoeken van nesten te beginnen. Overleg daarvoor al met de boer om te weten te komen wat op het bouwland gaat gebeuren en/of op welke graslandpercelen nog voorjaarswerkzaamheden moeten worden uitgevoerd, zoals rollen, slepen en bemesten. Vraag ook op welke percelen in andere jaren de meeste nesten lagen. Op die percelen moet u het eerst nesten zoeken en eventueel markeren. Vraag aan de boer of hij tijdens de voorjaarswerkzaamheden ook zelf op wil letten en stokken bij nesten wil zetten. Vraag hem ook of hij in overleg met de loonwerker de legsels op bouwland wil sparen. Hetzelfde geldt voor grasland dat nog moet worden bemest. Voor iemand op de trekker is het trouwens veel gemakkelijker om nesten te vinden dan voor een vrijwilliger te voet. Weidevogels zijn namelijk gewend aan een trekker en blijven daarom langer op het nest zitten.

Vraag ook welk schema de boer normaal aanhoudt bij het weiden en maaien van de eerste snede gras. Dat geeft u meer inzicht op welke percelen bescherming het eerst nodig zal zijn.

Bezoek uw gebied regelmatig, 1 à 2 keer per week. Hou er rekening mee dat in het begin van het seizoen nog weinig legsels aanwezig zijn. De meeste legsels zijn er van half april tot half mei. Vaker zoeken, met name rond eind april, is nuttig. Dan is het gras ook nog niet te lang, zodat u weinig vertrappt.

5.2 Markeren van nesten

Gevonden nesten worden gemarkeerd met stokken. Bij het gebruik hiervan moet u een aantal zaken in het oog houden:

- er worden verschillende merkstokken gebruikt: bamboestokken of wilgentenen. Voorkeur verdienen niet te dikke en niet te korte stokken. Gebruik nooit stukken betonijzer of iets dergelijks;
- de stokken worden meestal 1 meter voor en achter het nest geplaatst, evenwijdig aan de greppel of sloot, in de werkrichting van de boer op het perceel. Dat betekent dat de boer altijd eerst een stok tegenkomt en pas dan het nest;
- plaats de stokken bij moeilijk terug te vinden nesten (zoals die van de tureluur) op precies de stoklengte voor en achter het nest;
- overleg met de boer over welke merkstokken u gaat gebruiken en hoe u ze bij het nest plaatst. Het gaat erom dat de boer of loonwerker ze duidelijk kan zien. Dat kan betekenen dat in sommige situaties zelfs gekleurde of met wimpel getooide stokken moeten worden gebruikt, bijvoorbeeld op met onkruid begroeide maisstoppel. Vervang deze stokken zodra dat kan;
- plaats bij voorkeur pas stokken met ingang van 9 april, dus na de sluitingsdatum van het eieraanlegseizoen. Daarvoor alleen in bijzondere gevallen, zoals bij het uitvoeren van de voorjaarswerkzaamheden. Verwijder de stokken zodanig weer na de werkzaamheid;
- wees voorzichtig met het plaatsen van merkstokken in gebieden, die grenzen aan recreatieterreinen en drukke openbare wegen of fietspaden (vandalen deinzen er niet voor terug zelfs zwaar bebroede eieren bij de stokken weg te halen);
- haal de stok weg als het nest uit is of verloren is gegaan;
- het verdient aanbeveling (mede in verband met de administratie) om zeker in het begin als u nog niet zo goed de weg weet in het land - de merkstokken van een nummer te voorzien. Dan weet u de volgende keer bij welk nest u staat.

5.3 Beschermen bij rollen, slepen en kunstmeststrooien

Aan het eind van de winter, zodra de boer het land op kan, zal hij waar nodig het grasland verzorgen. Daarbij worden werkzaamheden uitgevoerd, zoals rollen en slepen. Het slepen gebeurt om molshopen te verspreiden of om dood gras los te halen zodat het nieuwe gras er makkelijker onder vandaan kan groeien. Met rollen wordt de grasmat aangedrukt op de ondergrond zodat een betere grasgroei mogelijk is. De genoemde werkzaamheden worden meestal uitgevoerd in februari en maart en soms, als het erg nat is en het land weinig draagkrachtig, in april.

Om de grasgroei te stimuleren, vindt bemesting plaats. In februari/maart strooit de boer kunstmest. Daarnaast maakt hij ook gebruik van de mest van het eigen en soms ook andermans vee. Bij deze werkzaamheden kan de boer door goed op te letten nesten meestal tijdig opmerken en sparen. Als u de nesten heeft gemarkeerd, maakt u het hem nog iets makkelijker.

Tekening 6. Schema voorjaarswerkzaamheden

5.4 Beschermen bij aanwenden van drijfmest

Drijfmest wordt vooral in februari, maart en april aangewend, maar natuurlijk ook na het weiden of maaien in de maanden daarna. Dat gebeurt sinds 1994 met machines waarbij zo min mogelijk ammoniak uit de mest kan vervluchtigen. Daarmee leveren boeren een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van de zure regen. Er zijn enkele verschillende soorten machines toegestaan. Die verschillen vooral in de diepte waarmee de mest in de grond wordt gebracht en in de werkbreedte. De mestinjecteur brengt de mest het diepst in de grond, ongeveer 7 cm. De sleepvoetmachine het minst: op de grond, dus tussen het gras. De werkbreedte van deze machines loopt uiteen van circa 4 tot 8 meter.

Momenteel beraadt het ministerie zich over toelaten van de sproeiboom. Hierbij wordt met water verdunde mest bovengronds verspreid. Door het water zakt de mest sneller weg in de grond en wordt ook bijgedragen aan het terugdringen van de zure regen. De werkbreedte is maximaal 16 meter. Sommige loonwerkers en boeren, met name in veenweidegebieden, hebben geen grote mesttank achter de trekker, maar krijgen de mest aangevoerd via een lange slang. Soms werkt de loonwerker dan met een sleepvoet, in andere gevallen met een sproeiboom. Doordat geen zware tank wordt gebruikt, kan de mest in natte gebieden eerder worden aangewend dan met een tank.

Foto 11. Mest aanwenden met mestaanvoer via een slang

Bij mestaanwending zullen aanwezige nesten meestal alleen worden gespaard als de boer ze weet te liggen. Het bemesten wordt vaak door een loonwerker gedaan. Vraag de boer daarom of hij de loonwerker wil instrueren om aanwezige nesten te sparen. Het wordt voor hen een stuk makkelijker als nesten zijn gemarkeerd.

Als de mest wordt aangevoerd via een slang, lopen aanwezige eieren het risico om door de slang te worden platgerold. Dat kunt u voorkomen door de eieren even op te nemen en na het passeren van de slang weer terug te leggen. Vaak is dat echter wel meerdere keren per nest nodig omdat de slang heen en weer rolt achter de op en neer rijdende trekker.

Nesten kunnen worden gespaard door er omheen te rijden of door de injectieapparatuur even op te tillen.

Het zou mooi zijn (en ook de boer goed uitkomen) als mestaanwending, maar ook rollen, slepen en kunstmeststrooien al zijn gebeurd voordat het broedseizoen begint. Of dat lukt, hangt in sterke mate af van weers- en veldomstandigheden. Daarbij geldt: hoe natter het is, des te later kunnen werkzaamheden plaatsvinden en des te vaker zal nestbescherming nodig

zijn.

Voor mestaanwending betekent het ook dat hoe lichter de machine, hoe groter de kans dat de boer voor het broedseizoen klaar is. Daarom heeft het werken met mestaanvoer via een slang de voorkeur boven het werken met mesttank. Gebeurt dit echter in het broedseizoen, dan kan de over het land heen en weer rollende slang vaak meerdere keren een bedreiging vormen voor hetzelfde nest. Helaas is de methode met de slang voor de boer (tot nu toe) duurder dan de methode met een tank.

Foto 12. Sproeiboom

Speciale aandacht geldt verder voor mest aanwenden na het maaien van de eerste snede. Om dan verliezen te beperken kan mest aanwenden het beste gebeuren zo vlug mogelijk na het weggrijden van het gras. Dan is de kans op nieuwe legsels kleiner dan bij later aanwenden.

5.5 Beschermen bij maaien en andere oogstwerkzaamheden

Voer voor zijn koeien in de winter wint de boer voor het grootste deel als kuilgras en voor een klein deel als hooi. Kuilgras heeft voor de boer onder andere het voordeel dat het - omdat het in een jonger stadium wordt gemaaid - meestal een hogere voederwaarde heeft dan hooi. Direct na het maaien wordt het gras geschud. Na meestal 1 of 2 dagen drogen is het kuilgras droog genoeg om met een opraapwagen te worden opgehaald, op een grote hoop te worden gestort, vast gereden en afgedekt.

Bij het maaien kan een boer niet alleen nesten tegen komen, maar ook jonge weidevogels, jonge hazen, reekalveren en eenden. Door oplettendheid kan hij veel sparen. Wellicht dat u als weidevogelwachter tijdens het maaien aanwezig kunt zijn om gevonden nesten en/of jongen te ontdekken. Vraag of u eens mee mag op de trekker (met name bij de eerste rondgang) en loop zo min mogelijk in het land. Oudervogels kunnen dan namelijk moeilijker hun jongen weglokken en deze zullen zich eerder drukken en dus sneuvelen.

Omheen maaien

Een boer kan tijdens het maaien eventuele niet-gemarkeerde nesten relatief makkelijk lokaliseren als hij tijdens het rondjes draaien telkens een vogel van dezelfde plek ziet opvliegen.

Heeft u nesten gevonden, overleg dan met de boer op welke afstand van het nest de stokken moeten staan. Elke boer heeft zo zijn voorkeur met betrekking tot de hoeveelheid gras die hij wil laten staan. Het is echter zaak de gespaarde strook gras niet te klein te maken. Hoe kleiner de strook gras, hoe groter de kans op verlaten of predatie en dan is alle moeite voor niets geweest.

Vooral bij schuwere soorten zoals tureluur, wulp, watersnip, kemphaan en zomertaling, is het aan te raden een ruime hoeveelheid gras te laten staan. Sommige boeren zijn voor deze soorten bereid om een deel van een akker te laten staan.

Voor vogels, zoals Kievit, grutto en scholekster is een strook van drie meter lang en een meter breed genoeg.

Vervolgens kan de boer om de stokken heen maaien. Dat vergt wat extra werk en tijd, maar dat hebben de meeste boeren wel voor de vogels over. Het omheen maaien ziet er dan als volgt uit:

Tekening 7. Pol gras bij omheen maaien

Is een eend bij het sparen van het nest gevluht, zorg dan dat de eieren worden afgedekt. Dat vermindert de kans op predatie door kraaien en meeuwen.

Vindt er na maaien en weghalen van het gras beweiding plaats, vergeet dan

niet om nestbeschermers te plaatsen!

Sparen van jonge weidevogels

In te maaien gras bevinden zich vaak gruttogezinnen en soms tureluur- en wulpengezinnen. Kievitjongen met hun korte poten zal men er niet aantreffen.

Om zulke gezinnen uit een te maaien perceel te verjagen kunt u twee dagen van tevoren lange stokken met aan het uiteinde een plastic zak plaatsen. Die moeten overal even ver en op gelijke afstand van de omringende sloot of perceelsgrens verwijderd staan. Plaats ongeveer 1 stok per ha. Het ritselen van de plastic zakken in de wind lijkt voor de oude vogels vaak zo hinderlijk te zijn, dat ze met de jonge vogels verhuizen naar nabij gelegen percelen, indien hier (half)lang gras op staat. Als die percelen ook of daarna worden gemaaid, plaats daar dan ook stokken. Plaats de stokken met plastic zak ver bij nog broedende vogels vandaan. Verwijder ze vlak voor of tijdens het maaien. Overleg met de boer over plaatsing en verwijdering.

De boer zal bij het maaien eerst een aantal keren rondmaaien aan de buitenkant van het perceel. Een opmerkelijke maaier kan aan het gedrag van de oudervogels vaak zien waar de jongen zich bevinden. De oudervogels vliegen telkens van een andere plek op of hangen boven de jongen in de lucht. Gewoonlijk maait een boer van buiten naar binnen. Bij omgekeerd maaien krijgen dieren meer gelegenheid tot vluchten, maar dat is wel wat lastiger werken. Als de jongen precies midden op het perceel zitten, verdient maaien vanaf een van de zijkanten de voorkeur. Ook het laten staan van een strook gras langs de sloot geeft meer vluchtmogelijkheden.

Jonge vogels kunnen zonder probleem over de sloot worden gezet op een perceel wat niet wordt gemaaid of worden bewaard in een emmer, totdat het maaien klaar is. Let op waar de oudervogels zich bevinden. Als u de jongen loslaat, zult u ervan staan te kijken hoe vlug ze elkaar weer hebben gevonden.

Sparen van andere dieren

In het lange gras zitten vaak ook jonge hazen. Is er een gevonden, dan zitten er waarschijnlijk meer. Die kunnen als ze ouder zijn dan een week zonder probleem over de sloot worden gezet. Heel jonge hazen kunt u beter op het perceel laten omdat de moederhaas ze anders niet meer terug vindt. Probeer te vermijden dat u ze met uw handen beetpakt. De geur van mensenhanden schijnt voor hazen soms aanleiding te zijn om de jongen dan voorgoed in de steek te laten.

Met name in beboste gedeelten van het oosten van het land kunnen in het gras ook reekalveren aanwezig zijn in te maaien land. Sommige vrijwilligers gebruiken een goed getrainde jachthond om reekalveren op te sporen. Zulke dieren kunt u echter het beste gewoon laten liggen. 's Avonds zal de moeder het kalf komen ophalen en naar een rustiger plek brengen.

Gebruik van de wildredder of de kettingbalk

Een wildredder is een metalen balk met strips en bellen die op de cyclo-maaier wordt bevestigd. Een kettingbalk is een metalen balk met kettingen die meestal voor op de trekker wordt gemonteerd. Met behulp van deze apparaten kunnen hazen en reekalveren worden opgeschrikt, evenals vastbroedende vogels zoals eenden. De bellen of kettingen slepen door het te maaien gras. De lengte van een strip of ketting is ongeveer 60 cm, de onderlinge afstand is 20 cm. De lengte van een wildredder of kettingbalk is minimaal gelijk aan de breedte van de cyclomaaier.

De montage voor op de trekker vraagt meer oplettendheid en een hogere reaktiesnelheid van de maaier omdat het apparaat dan niet naast, maar 2 meter voor de cyclomaaier hangt. Deze bevestiging wordt door veel boeren toch gewaardeerd omdat men tegelijk in de rijrichting naar het maaien kan kijken en naar wegvlochtende dieren. Zit de wildredder op de cyclomaaier,

dan zou hij voortdurend achterom moeten kijken. Helaas wordt er tot nu toe alleen een standaard wildredder voor op de cyclomaaiër gemaakt. Maar een aantal handige boeren hebben een kettingbalk gewoon zelf gemaakt, soms heel ingenieuze.

Foto 13. Wildredder

Sparen bij het schudden van gras

Het schudden van het gras kan ook problemen geven voor de weidevogels. Ten eerste liggen er vaak de bij het maaien gespaarde nesten. Bij het schudden moet er geen pluk gras op het nest terecht te komen want anders verlaat de vogel het nest. Dit is ook een reden om niet te weinig gras om het nest te laten staan bij het maaien. Verder kunnen er ook jonge weidevogels aanwezig zijn die kunnen sneuvelen. Vooral Kievitgezinnen zitten graag op net gemaaid land en soms zijn er ook jonge tureluurs aanwezig. Kleine jongen drukken zich bij het naderen van de trekker. Als de jongen wat ouder zijn, zullen ze de neiging vertonen voor de machine uit te vluchten. Zo nodig kunnen jongen over de sloot worden gezet op een perceel met kort gras of worden bewaard in een emmer tot na het schudden.

5.6 Beschermen bij beweiding

Nesten op percelen waar vee geweid wordt, lopen kans om door het vee te worden vertrapt. Hoe meer vee en/of hoe langer de dieren er lopen, des te groter die kans. Vertrapping kunt u beperken door nestbeschermers te plaatsen. Maar lang niet elke vrijwilliger en boer is direct van het nut van nestbeschermers overtuigd. De algemene ervaring is echter (en ook onderzoek heeft aangetoond) dat bij beweiding met veel dieren per hectare en zonder gebruik van te maken van nestbeschermers, praktisch alle legsels worden vernield. Daarentegen zijn de resultaten met nestbeschermers goed: gemiddeld komt meer dan driekwart van de onder nestbeschermers gelegen nesten uit. De weidevogels hebben dus geen probleem met het "dakje" boven hun hoofd en er is nauwelijks extra predatie bij gebruik van de nestbeschermer. Mocht die er wel zijn, dan is die vaak zo miniem dat het zeker opweegt tegen de verminderde kans op vertrapping door vee.

Plaatsing van nestbeschermers moet zorgvuldig en in goed overleg met de boer gebeuren. Ze kunnen het best minstens twee dagen voor het weiden worden geplaatst. Hierbij wordt de beschermer eerst hoog boven het nest gezet en de dag erna tot op de juiste hoogte omlaag gedrukt. Als het vee in het perceel komt, is de vogel al aan de nestbeschermer gewend. Nestbeschermers zijn te gebruiken bij bijna alle soorten weidevogels. Kievit, grutto, scholekster, wilde eend en slobbeend aanvaarden een nestbeschermer vrij gemakkelijk. Tureluur en zomertaling hebben er soms problemen mee. Bij die soorten is het soms beter om de nestbeschermer eerst voor het nest te zetten op circa twee meter afstand en pas een dag later erboven.

Observeer de vogel zo mogelijk even na plaatsing van de nestbeschermer en controleer bijv. vanachter een hek of ze op het nest terugkeert. Als de vogel een kwartier lang om de nestbeschermer heen heeft gelopen, wacht dan niet langer en verwijder dan de nestbeschermer en plaats deze op 1 à 2 meter afstand van het nest. Als u de volgende dag de nestbeschermer boven het nest zet, zal in de meeste gevallen de vogel, direct nadat u weg bent gegaan, op het nest gaan zitten. Vooral bij tureluur en zomertaling kan dit wel eens nodig zijn. Hoe langer er in een gebied met nestbeschermers wordt gewerkt, des te gemakkelijker aanvaardt een vogel vaak een nestbeschermer.

De gewenste hoogte van de nestbeschermer (de ruimte tussen de bovenkant van de nestbeschermer en het nest) is bij de kievit 15 à 20 cm, bij de

grutto 25 à 30 cm. Voor tureluur en scholekster is ongeveer 20 cm aan te bevelen en voor eenden ongeveer 25 cm.

Regels bij gebruik:

Plaats geen nestbeschermers bij paarden en pony's en bij schapen met lammeren. Paarden en pony's kunnen ze over het hoofd zien en lammeren spelen erop, gaan er tegenaan liggen of kruipen er voor de lol onderdoor. Verder:

- plaats nooit nestbeschermers zonder toestemming van de boer;
- gebruikt u op een bedrijf voor het eerst nestbeschermers, vraag dan de boer of het vee eerst aan de beschermers kan wennen zonder nesten;
- plaats een nestbeschermer recht boven het nest;
- plaats de poten van de nestbeschermer niet in de looppaden van de vogel naar het nest;
- haal de merkstokken weg, maar plaats ze weer terug als u de nestbeschermer weghaalt en het nest nog niet uit is;
- plaats nestbeschermers bij voorkeur als het droog is;
- plaats geen nestbeschermer tegen de avond;
- weer nieuwsgierige koeien die een nestbeschermer niet met rust willen laten, door er met behulp van een pluk gras wat verse mest op te smeren;
- nader een nest, waarover een nestbeschermer is geplaatst, niet omzichtig. Laat horen dat u er aankomt. Dit om te voorkomen dat de vogel op het laatste moment wordt opgeschrikt en tegen de nestbeschermer aanvliegt;
- haal de nestbeschermer weg na uitkomen van het nest en controleer na het uitscharen steeds of alle nestbeschermers uit het land zijn verwijderd;
- verwijder de nestbeschermer zo spoedig mogelijk nadat het vee naar een ander perceel is verweid;
- indien u geen nestbeschermers wenst of mag gebruiken, kan een ring van verse mest rond het nest tijdelijk uitkomst bieden. Zodra de mest echter opdroogt, is het effect weg. De mest moet daarom regelmatig worden ververst.

Foto 14. Nestbeschermer plaatsen

Het kan gebeuren, dat aan een of meerdere voorwaarden voor het plaatsen van een nestbeschermer niet kan worden voldaan. Indien de kans groot is, dat eieren door vertrapping verloren gaan, dan kunt u beter toch tot plaatsing over gaan. Hebt u weinig tijd, dan kunt u de nestbeschermer hoog boven het nest plaatsen en aan de boer vragen of hij bij het inscharen de nestbeschermer op de goede hoogte zet.

U kunt ook overwegen om met de boer te overleggen over het bij melkvee plaatsen van vier (ijzeren) schrikdraadpaaltjes bij het nest met een draad erlangs. Met name bij de wulp is dit een aan te bevelen methode, mits de afgerasterde oppervlak groot genoeg is vanwege de verstoringgevoeligheid van deze soort. Meestal blijven koeien wel van het nest af, zelfs als er geen stroom op de draad staat. Er zijn boeren die dit liever doen dan nestbeschermers gebruiken. De resultaten zijn meestal net zo goed.

Konstruktie nestbeschermer

Er zijn meerdere typen nestbeschermers in omloop. Een zeer effectieve is het volgende model, gemaakt van:

- twee staven betondraad (diameter 8 mm, lengte 1,75 m). U buigt een U-vorm hiervan, de poten hebben een lengte van 65 cm;
- een stuk betonmat van 45 cm in het vierkant (3 hokjes van 15 x 15 cm) een draaddiameter van 6 mm. Dit matje legt u over de horizontale delen van de U-poten;
- vier stukjes ijzerdraad. Hiermee bevestigt u elke hoek van de mat aan een bocht van een poot.

Voordelen van deze konstruktie: sterk, opvouwbaar, dus gemakkelijk op te slaan en te vervoeren, snel te maken en goedkoop (vaak afvalmateriaal). Het model voor jongvee en/of heel zachte veengronden heeft wat dikker materiaal (10 mm poten en 8 mm betonmat) dan het hier boven beschreven model. Met het tweede model is er ook bij het soms wat onstuimige jongvee weinig kans op krombuigen.

Tekening 8. Nestbeschermer

5.7 Beschermen op mais- en ander bouwland

Op mais- en bouwland liggen soms veel nesten van kievit en scholekster en een enkele keer ook van een grutto of wulp. Ook deze nesten, en soms zelfs jonge weidevogels, lopen risico bij werkzaamheden, maar ze kunnen worden gespaard. Vaak gaat het om beschermen bij meerdere opeenvolgende werkzaamheden: drijfmest uitrijden/onderwerken, ploegen of frezen, kultiveren of eggen en zaaien. Meestal vinden deze werkzaamheden plaats in de tweede helft van april. Omdat veel van deze werkzaamheden door loonwerkbedrijven worden uitgevoerd en meestal zonder dat de boer erbij is, is het zaak om tevoren met de boer te overleggen of hij als opdrachtgever aan de loonwerker wil meegeven goed op te letten en nesten te ontzien. Is er weinig tijd of mankracht voor het zoeken, markeren en beschermen van nesten, dan is het in ieder geval voor de boer aan te bevelen om de werkzaamheden zo snel mogelijk achter elkaar uit te (laten) voeren. Daarmee wordt voorkomen dat een aantal (vervolg)legsels wordt vernield. Belangrijk is vervolgens dat de rustperiode daarna voor de vogels lang genoeg is om ongestoord de eieren uit te broeden.

Gaat de boer of loonwerker aan het werk en liggen er nesten, dan kunt u het beste vragen of hij bij de werkzaamheden om de nesten heenrijdt of de machine even wil optillen. Soms is het beter of makkelijker om de eieren voor de naderende machine uit het nest op te nemen en ze, zodra deze is gepasseerd, op dezelfde plaats terug te leggen in een kuiltje dat zo goed mogelijk met het oude nest overeenkomt.

Afhankelijk van de grootte van het perceel kiezen vrijwilligers er soms voor om, voordat de werkzaamheden plaatsvinden, het nest geleidelijk naar een perceelrand of slootkant te verplaatsen of zoveel mogelijk in een rij te leggen. Mocht u ook daartoe besluiten, denk dan het volgende.

Verplaats alleen als de vogel al is begonnen met broeden. Het opnemen en/of verplaatsen van legsels van kievit en scholekster is relatief gemakkelijk: pak de eieren op en steek het nest in zijn geheel met een schop of riek uit de grond. Dit kan trouwens alleen als de grond voldoende stevig is. Zet het nest een eindje verder weer neer en maak een gat in de grond om het weer een enigszins natuurlijke plaats te geven. Verplaats het niet meer dan drie - vier meter per keer. U kunt het nest weer verplaatsen zodra de vogel weer op de eieren heeft gezeten. Het is ook mogelijk om telkens alleen de eieren met wat nestmateriaal op te nemen en deze in een met de handen gemaakt kuiltje te leggen. Maak daarbij het oude, achtergebleven kuiltje onherkenbaar. Doe dit ook bij het in de rij leggen van legsels. Als de grond erg vochtig is en vettig, kan het gebeuren dat de eieren gaan plakken aan de bodem. Hierdoor sterft het embryo. Dit kunt u voorkomen door tevens kleine stukjes maisstengel of iets dergelijks onderin het nest te leggen en daarop de eieren.

Gruttolegsels op bouwland zijn alleen in een vergevorderd broedstadium verantwoord verplaatsbaar en dan nog in beperkte mate. Probeer daarom verplaatsing te vermijden. Moet het toch gebeuren, dan is het het beste om het complete nest op te nemen en de nieuwe lokatie zoveel mogelijk te doen lijken op de oude. Dat kan door bijvoorbeeld naast het nest met de eieren ook stukken vegetatie, zoals graspollen en maisstoppels op te

nemen en die op royale wijze om het nest te draperen.
Legsels van wulpen zijn tot nog toe "onverplaatsbaar" gebleken.
Als het gaat om een perceel met veel legsels en als u over voldoende tijd beschikt, dan is het verstandig om iedere dag een paar verplaatsingen te doen.

Is de boer van plan onkruid mechanisch te bestrijden, dan lopen de nesten opnieuw risico. Soms is het dan handig om de nesten dan tussen het gewas en in de rij te leggen, zodat de machine erlangs kan.

Foto 15. Beschermen op bouwland

6. Broedresultaat, -succes en administratie

6.1 Broedresultaat

Natuurlijk wilt u graag weten of eieren zijn uitgekomen. Zeker als u uw best heeft gedaan om ze te beschermen. Of eieren zijn uitgekomen, is meestal wel te zien aan de hand van restanten in het nest. Hoe langer dat echter geleden is, hoe moeilijker het wordt. Zeker als het perceel in die tussentijd al eens is beweid of gemaaid. Met regelmatig bezoek verkleint u de kans op zulke onduidelijkheden. In het algemeen gelden de volgende richtlijnen:

- een kievits- en scholeksternest mag als uitgekomen worden beschouwd als onder in het nest (soms in de nestbodem, graven dus) kleine ei-schilfers worden gevonden, die aan de binnenkant droog zijn en geen ei-struif (eiwit en/of dooier) bevatten. Bij grutto, tureluur, wulp en de eendesoorten vindt u soms ook grote doppen in of naast het nest met opgedroogd ei-vlies. Dit wijst ook op een geslaagd legsel;
- nesten, die zijn gepredeerd door kraaien of andere roofdieren, zijn of helemaal leeg, of de eieren zijn slechts gedeeltelijk terug te vinden. In het laatste geval liggen ze deels nog in of naast het nest. Soms is ei-struif te vinden, maar meestal is dat niet veel. Kraaien of eksters hakken eieren meestal open. Lege eieren met een gat met gekartelde rand zijn leeggezogen door een bodempredator, bijv. een wezel;
- na vertrapping van een nest vindt u ook nog ei-struif en schimmel in het nest. De eieren zijn vaak nog wel herkenbaar, maar kapot en vooral plat aanwezig;
- indien een nest verloren is gegaan door werkzaamheden (bijvoorbeeld maaien, slepen), is hier meestal geen twijfel over mogelijk;
- soms (onder andere in het vroege voorjaar door kou) verlaten de vogels de eieren (ze stoppen dan voortijdig met broeden). Ook komt het voor dat een vogel het nest verlaat na omheen maaien of het plaatsen van een nestbeschermer. Soms gebeurt dat omdat er bij het schudden gras op de eieren valt. Ten slotte worden soms ook nesten verlaten om onduidelijke redenen. Mogelijk is in sommige situaties het gras zo lang dat het tijdens veel regen en wind over het nest is gaan liggen. Met de rug van de hand is goed te voelen of eieren bebroed (en dus warm) zijn of verlaten (en dus koud);
- mocht u er niet direct achter komen, probeer dan de methode van elimineren van mogelijkheden. Als u weet wanneer de eieren moesten uitkomen (bijvoorbeeld dankzij de watertest, blz ..), kunt u bepalen of uitkomen sowieso wel tot de mogelijkheden behoort. Mocht het echt niet duidelijk zijn wat de verliesoorzaak is, dan noteert u dat onder de categorie 'verlies door onbekende oorzaak'.

6.2 Succes en teleurstelling

Vrijwilligers hebben na een seizoen wel eens het gevoel dat het dat jaar met de bescherming niet mee heeft gezeten. Gaan ze echter de resultaten optellen, dan blijkt het meestal wel een goed seizoen te zijn geweest. Dat ze eerst een ander idee hadden, komt omdat men de keren dat het fout gaat, beter onthoudt dan de keren dat het goed gaat. Vooral als men moeite heeft gestoken in het beschermen van een nest, is het een teleurstelling als het toch verloren gaat. Uit cijfers van provincies waar al meer jaren aan nestbescherming wordt gedaan, blijkt dat normaal 70% tot 80% van de beschermde nesten uitkomt.

Tekening 9. Percentage uitgekomen nesten in Zuid-Holland (1984-1993)

In sommige jaren kan het verlies aan eieren door predatoren, zoals kraaien en meeuwen, vrij groot zijn. Meestal treedt grote predatie slechts één jaar in die mate op en is het het andere jaar op het gemiddelde nivo. De oorzaak van zulke grote predatie kan gelegen zijn in een gering voedselaanbod en een gebrek aan alternatieven als gevolg van weersomstandigheden, maar waarschijnlijk ook in factoren waar we nu nog weinig zicht op hebben. Uit cijfers van gebieden waar al meer jaren aan nestbescherming wordt gedaan, blijkt dat predatie normaal varieert tussen 10% en 20% van alle gevonden eieren. Ook blijkt dat bij beweiden en maaien beschermde nesten gemiddeld niet vaker worden leeggeroofd dan nesten die daar niet tegen beschermd hoefden te worden. Deze ervaring is gebaseerd op vele jaren beschermen. Dat laat dus onverlet dat het eens een jaar gewoon tegen kan zitten. Gewoon doorgaan, volgend jaar minder pech. Is de predatie meerdere jaren achtereen extreem hoog, overweeg dan om naar een ander werkgebied uit te zien.

Tekening 10. Percentage predatie bij beschermde en niet beschermde nesten

In sommige gebieden heeft men de laatste jaren steeds meer te maken met de vos als rover van weidevogeleieren. Soms slaagt de vos erin om bijna alle nesten te vinden. Vanzelfsprekend is dat niet bevordelijk voor de weidevogelstand. Meestal zie je de aantallen dan ook sterk achteruitgaan. In sommige gebieden leeft de vos blijkbaar meer van ander voedsel dan weidevogeleieren, want daar blijven toch hoge aantallen weidevogels aanwezig. Ondanks het feit dat vossen in een aantal gebieden veel eieren van weidevogels opeten, is het niet wenselijk om ze daar dan maar af te schieten. Ten eerste lukt dat meestal toch niet. Ten tweede komen er juist daardoor voortdurend nieuwe vossen in het gebied. Ten derde levert het vaak hinderlijke polarisatie op. Eigenlijk moet er - indien dat echt nodig is - eerst door alle betrokkenen gezamenlijk worden besloten wat voor natuur men nu eigenlijk wil. Die keuze bepaalt dan de maatregelen. Foto 16. Predator

Uit cijfers uit gebieden waar al meer jaren aan bescherming wordt gedaan, blijkt verder dat gemiddeld circa 40% van alle nesten beschermd moet worden tegen maaien en weiden. Rekenen we werkzaamheden als rollen, slepen, bemesten, ploegen en inzaaien ook mee, dan ligt het percentage door agrarische werkzaamheden risico lopende nesten beduidend hoger. Desondanks ligt in gebieden met bescherming het percentage nesten dat verloren gaat door agrarische werkzaamheden dankzij de bescherming gemiddeld op slechts circa 5%. Hieruit mag blijken dat nestbescherming een belangrijke bijdrage kan leveren aan het met succes uitbroeden van eieren.

We mogen echter niet vergeten dat nestbescherming meestal niet verder gaat dan het met succes laten uitkomen van eieren. Daarna is het weer aan boeren en loonwerkers om tijdens hun werkzaamheden, met name het maaien, jongen zoveel mogelijk te ontzien. In deze jongenfase sneuvelt gemiddeld een groot deel van de jongen. Belangrijke factoren zijn waarschijnlijk meestal niet zozeer agrarische werkzaamheden, dan wel weers- en voedselomstandigheden en predatie. Helaas weten we nog niet exact hoeveel jongen nu gemiddeld groot (moeten) komen. Nader onderzoek zou dat moeten uitwijzen. Daarbij is het tevens van belang om te weten te komen tussen welke waarden het aantal groot geworden jongen nu eigenlijk mag variëren. Ook rotganzen komen soms met 0% jongen terug in hun overwinteringsgebieden en toch neemt de populatie nog steeds toe. Dat komt omdat er voldoende jaren tussen zitten met een hoog percentage jongen.

6.3 Administratie

Bij weidevogelbescherming is de bescherming in het land natuurlijk belangrijker dan de administratie. Toch heeft het bijhouden van gegevens veel waarde. U en de boer kunnen het resultaat van uw inspanningen zien, wat motiverend werkt. Ook kunnen de boeren zien hoeveel nesten er bij ieder van hen hebben gelegen. Veel boeren willen dat graag weten en het motiveert hen weer bij het beschermen. Ook kunt u met een goede administratie de effecten zien van de verschillende nestbeschermingsmaatregelen of hoeveel nesten verloren zijn gegaan en de oorzaken daarvan. Tenslotte kunt u gegevens van meerdere jaren of gebieden met elkaar vergelijken.

Veel vrijwilligers maken bij het veldbezoek gebruik van een plattegrond van het bedrijf (zie bijlage 3). Zo'n plattegrond, met daarop de percelen, sloten, greppels en damhekken, kunt u zelf tekenen of overnemen van topografische kaarten (veelal verkrijgbaar bij gemeente). Bent u een beginnende vrijwilliger, dan is zo'n plattegrond tegelijkertijd ook een goed hulpmiddel bij de oriëntatie in het land. Op de plattegrond wordt de nestplaats ingetekend en krijgt het nest een nummer. Nestgegevens kunnen ook worden genoteerd in een notitieboekje en/of op een los formulier (zie bijlage 4). Hang in schuur of stal naast de plattegrond ook zo'n formulier op.

Foto 17. Uitgekomen Kievitsnest (eischilfers te zien)

Gegevens die u in ieder geval moet noteren zijn:

- vinddatum;
- vogelsoort;
- aantal eieren;
- (verwachte) uitkomstdatum;
- wel of niet uit;
- verliesoorzaak.

Andere belangrijke gegevens zijn:

- beschermd bij rollen, slepen, bemesten;
- gebruik van nestbeschermer;
- omheen gemaaid.

Ook is het nuttig om aan het eind van het seizoen het aantal broedparen te vermelden, waarvan u vermoedt dat die in uw gebied een nest hebben gehad, maar dat u niet hebt gevonden.

Vaststellen van broedparen

Als u nesten zoekt, zult u merken dat u het totaal aantal broedparen vaak niet exact bepalen aan de hand van het aantal gevonden nesten. Het is bijzonder lastig om alle nesten te vinden. Dat geldt zowel voor beginnende weidevogelbeschermers, als voor de meer ervaren mensen. Vooral van soorten, zoals tureluur, watersnip, slobend en zomertaling zijn de nesten moeilijk te vinden. Het is echter wel mogelijk dat u de vogels regelmatig hebt gesignaleerd en territorium- en/of broedgedrag hebt waargenomen. Dan mag u uitgaan van een broedpoging en deze meetellen als broedpaar. Op deze wijze kan een schatting worden gemaakt van het totale aantal broedparen in een gebied. Het vaststellen van broedparen zonder nestvondst, maar wel met territorium- en broedgedrag, wordt territorium-kartering genoemd.

Administratieve werkzaamheden voor en na het seizoen

Voor het seizoen zorgt de kontaktpersoon voor:

- een adressenlijst van de deelnemende boeren en weidevogelwachten;
  - kaarten van de verschillende bedrijven of gebieden;
  - een topografische kaart van het gebied (schaal 1:10.000) met daarop de verschillende werkgebieden;
  - inventarisatieformulieren (losse formulieren of een speciaal boekje).
- Aan het eind van het seizoen zorgt de vrijwilliger of het groepje van

vrijwilligers ervoor dat de boer een overzicht krijgt van wat er op zijn bedrijf aan nesten heeft gelegen, wat er uitgekomen is, wat beschermd is en met welk resultaat.

Voor de vakantie leveren de vrijwilligers hun gegevens in bij de kontaktpersoon. Deze persoon geeft extra aandacht aan de tijdige inlevering van gegevens omdat er naar wordt gestreefd dat de provinciale gegevens in oktober bekend zijn zodat deze kunnen worden meegenomen in het (tijdig) maken van plannen voor het volgende jaar. Diegene die dat op zich heeft genomen, stelt de tabellen samen, waarop per soort gegevens van de bedrijven en van het totale gebied worden genoteerd en de resultaten van de beschermde nesten. Deze lijsten worden opgestuurd naar de provinciale Stichting voor Natuur- en Landschapsbeheer, om te worden verwerkt in een jaarverslag.

Veel groepen maken zelf ook een jaarverslag voor de eigen boeren en vrijwilligers, wat dan wordt gepresenteerd op de start- of evaluatieavond.

7 Tot slot

7.1 Nawoord over weidevogels

Na lezing van deze handleiding hebt u als (nieuwe) vrijwilliger (of boer) een grote hoeveelheid informatie gekregen, maar nog geen ervaring. Die krijgt u pas als u in het land aan de slag gaat. Gebruik dit handvat wel om gericht dingen na te zoeken die u daar bent tegengekomen.

Het beschermingswerk kan veel tijd in beslag nemen, maar het is een nuttige en praktische vorm van natuurbescherming. En hoeveel tijd u ervoor over heeft, kunt u zelf bepalen.

Het is een bijzondere en konkrete vorm van samenwerking tussen boeren en burgers. Het contact kan meer kennis van en meer begrip opleveren voor wat de ander belangrijk of mooi vindt. Een boer komt in aanraking met natuurbeschermers die ook oog hebben voor zijn werk en een vrijwilliger ziet een boer die ook oog heeft voor de natuur.

De vrijwilliger kan door het nestbeschermingswerk en het contact met de boer meer leren over de landbouw en de bedrijfsvoering op het agrarisch bedrijf. Ook kan hij in het veld allerlei andere dieren en planten tegenkomen.

Zeker niet in de laatste plaats: vrijwillige weidevogelbescherming is een rekreatief aantrekkelijke bezigheid. Als vrijwilliger loopt u midden tussen de weidevogels en hun jongen die u van dichterbij kunt bekijken en waarvan u daar meer kunt genieten dan u vanaf een fiets- of voetpad zou kunnen. Tevens bent u vaak gewoon lekker buiten, hoewel het niet altijd mooi weer is. Maar ook dat heeft voor sommigen zijn aantrekkelijke kanten.

Foto 18. Vrijwilliger met jonge weidevogel

7.2 Andere natuurwaarden op agrarische bedrijven

Op agrarische bedrijven komt veel meer natuur voor dan weidevogels. Denk maar aan allerlei soorten planten en insecten in de honderden kilometers slootkant en perceelrand. Aan ganzen en andere broedvogels uit noordelijke gebieden die in de winter enige tijd op de percelen verblijven en daar voedsel vinden. Aan sloten met daarin insecten, vissen, amfibieën, slakken etc. En aan boerenerven met hun karakteristieke soorten planten en dieren. Een vogel zoals de boerenwaluw broedt zelfs bijna uitsluitend op boerenerven.

Agrarische bedrijven zijn dan ook zeer belangrijk voor met name de minder zeldzame soorten planten en dieren in Nederland. De oppervlakte agrarisch cultuurland bedraagt bijna 2.000.000 hectare. Dat is ongeveer 2/3 van de totale oppervlakte van Nederland. Op boeren rust dus eigenlijk een grote verantwoordelijkheid ten aanzien van het beheer van al die natuur. Veel boeren zijn zich daar niet van bewust en beheren die natuur ongemerkt. Als ze zouden willen en er de tijd voor hadden, zouden zelfs nog veel meer kunnen doen. Omdat u met weidevogelbescherming bezig bent en dus natuur beschermt, zullen boeren u waarschijnlijk ook wel eens iets vertellen of vragen over die andere natuurwaarden op hun bedrijf. Dit zal echter alleen gebeuren als u een prima verstandhouding heeft met hem. Mogelijke onderwerpen zijn;

- beheren van slootkanten en/of perceelranden, gericht op planten, maar ook op vlinders;
- uitleggen van nestvlotjes voor zwarte sterns;
- ophangen van nestkasten voor uilen, mezen, roodstaarten, vliegenvangers etc;
- aanleggen van een marterhoop voor bunzing, wezel etc;

- aanleggen van een broeihoop voor ringslangen;
- aanleggen en onderhouden van poelen, erfbepanting etc;
- planten en onderhouden van knotbomen, houtwallen, boomgaarden etc.

Foto 19. Boerenzwaluw

7.3 Meer informatie?

Informatie over weidevogelbescherming kunt u krijgen bij de onderstaande telefoonnummers. Voor Friesland de BFVW (zie overige organisaties).

Provinciale stichtingen (Natuur- en) Landschapsbeheer

Groningen	050-345199
Friesland	05120-12915
Drenthe	05920-16616
Overijssel	05290-1731
Gelderland	085-599538
Flevoland (i.o.)	03200-53505
Utrecht	030-205534
Noord-Holland	023-143080
Zuid-Holland	01820-24500
Zeeland	01100-30936
Noord-Brabant	04117-2775
Limburg	04750-31200

Overige organisaties

Bond van Friese Vogelbeschermings Wachten (BFVW)	05109-3037
Centrum voor Landbouw en Milieu	030-441301
Kerkuilenwerkgroep Nederland	03404-37700
Ned. Ver. voor Zoogdierkunde en -bescherming	030-544642
Stichting Das en Boom	08895-42294
Stichting Landschapsbeheer Nederland	030-340777
Vanellus vanellus	03495-35264
Vogelbescherming Nederland	03404-37700
Vlinderstichting	08370-24224

Wilt u meer lezen over weidevogels en andere natuurwaarden op agrarische bedrijven, dan kunt u de aangegeven boeken en brochures krijgen via de onderstaande organisaties vragen.

Stichting Landschapsbeheer Nederland 030-340777

- Drinkpoelen en sloten in boerenland (herziene uitgave in 1995)
- Houtwallen, heggen en singels
- Knotbomen
- In vogelvlucht (BBL)

Centrum voor Landbouw en Milieu 030-441301

- Boeren met weidevogels II
- Het melkveebedrijf
- Natuur op en rond het erf
- Bloemrijke slootkanten
- Boerenzwaluwen in Waterland (Samenwerkingsverband Waterland)

Vogelbescherming Nederland 03404-37777

- Kijken naar weidevogels
- Sovon-atlas van Nederlandse Vogels
- Atlas van Nederlandse broedvogels
- Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland
- Vogelgidsen zoals die van Lars Johnsson en Petterson
- Vogels onder dak

- Vogels in de winter

Trefwoordenregister

Administratie
Andere natuurwaarden
Brieven
Broedpaarbepaling
Broedperiode
Eilegperiode
Emissiearme mestaanwending
Ervaren zoekers
Evaluatieavond
Fazant
Fuut
Gele kwikstaart
Grasland verzorgen
Graspieper
Grutto
Het land op nesten aflopen
Individueel werken
Instructieavond
Inventarisatieformulier
Kemphaan
Kievit
Kluut
Konstruktie nestbeschermer
Kontakt zoeken met boeren
Kuifeend
Meer informatie
Meerkoet
Nestplaatsvoorkeur
Omgaan met eierrapers en jagers
Omheen maaien
Oprichten van een groep
Organisaties
Patrijs
Plaatsing van vrijwilligers
Plaatstrouw
Plattegrond
Politie
Regels bij gebruik van nestbeschermers
Samenwerking boer en vrijwilliger
Scholekster
Slobeend
Sparen van andere dieren
Sparen van jonge weidevogels
Taakverdeling
Territoriuminventarisatie
Tureluur
Uitgekomen nesten
Uitkomen van eieren
Veldleeuwerik
Vergunning
Verliesoorzaken
Verplaatsen van nesten
Verzekering
Visdief
Vliegvlug worden
Voorbeeldbrief
Wachten op terugkerende vogel
Wat leeft er bij boeren
Wat leeft er bij loonwerkers
Waterhoen
Watersnip
Watertest
Werken met een groep
Werkzaamheden concentreren op bouwland
Wildbeheereenheid
Wilde eend
Wulp
Zoeken op (gedrag van) de vogel
Zoekmethoden
Zomertaling
Zwarte stern

Bijlage 1. Voorbeeld van een vergunning voor vrijwilligers om op de percelen van een boer te mogen lopen

VERGUNNING VRIJWILLIGE WEIDVOGELBESCHERMING

Ondergetekende,

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

eigenaar/verpachter van percelen gelegen in de .....

in de gemeente .....

verleent in het seizoen ....

aan de weidevogelbeschermer

naam:..... wonende te .....

toestemming om op zijn land nesten van weidevogels op te sporen, die te markeren met stokken en zonodig daarbij nestbeschermers te plaatsen.

Handtekening eigenaar/verpachter

Handtekening vergunninghouder

.....

.....

NB: elke weidevogelbeschermer is wettelijk verplicht schriftelijke toestemming te hebben van een eigenaar of grondgebruiker om op zijn/haar land te lopen en naar nesten te zoeken. Als weidevogelbeschermer kunt u zelf een vergunning maken of bestellen bij de provinciale stichting (Natuur- en) Landschapsbeheer in uw provincie of bij de Stichting Landschapsbeheer Nederland, Donkerstraat 17, 35 11 KB Utrecht, tel. 030-340777

Bijlage 2: Voorbeeldbrief aan deelnemende boeren

Aan mw/dhr .....
adres .....
postkode/plaats .....

Onderwerp: Weidevogelbescherming

Geachte mevrouw/mijnheer,

Evenals vorig jaar voert de

- (1).....
- in (2).....
- nestbescherming uit op de landerijen rondom
- (3).....

Dit houdt in dat, wanneer er landbewerkingen worden uitgevoerd, er in samenwerking met u, andere boeren en loonwerkers getracht wordt de in het land aanwezige nesten en jongen van de weidevogels zoveel mogelijk te beschermen. Dit om verstoring van de nesten te voorkomen en het behoud van weidevogels in ons gebied te bevorderen. Hierbij hebben wij uw welwillende medewerking nodig, want alleen dan kan het doel van de nestbescherming bereikt worden.

De kontaktpersoon van de weidevogelwacht is:

mevrouw/de heer .....
adres .....
tel .....

Zij/hij is verantwoordelijk voor de gang van zaken en is in geval van problemen tevens uw kontaktpersoon. De vrijwilliger(s) op uw percelen is (zijn):

mevrouw/de heer .....
adres .....
tel .....

mevrouw/de heer .....
adres .....
tel .....

Uw percelen zullen worden geïnventariseerd op de aanwezigheid van nesten van weidevogels. Deze inventarisatie start rond eind maart. Gevonden nesten worden op een plattegrond aangetekend en met stokken gemarkeerd. Over de plaatsing zal de vrijwilliger met u overleggen. In sommige gevallen kunnen beter geen merkstokken worden geplaatst om mensen niet nieuwsgierig maken (onder andere percelen vlakbij wegen, of in de buurt van rekreatieterreinen).

Wij verzoeken u de bovengenoemde vrijwilliger(s) tijdig op de hoogte te brengen van uw plannen omtrent werkzaamheden en andere activiteiten op uw percelen, zodat ze kunnen nagaan of alle nesten op de juiste wijze zijn gemarkeerd of beschermd. U kunt vervolgens de gemarkeerde nesten sparen door er bij het rollen of slepen omheen te rijden of er omheen te maaien. Ook bij de aanwending van mest, kunt u een beroep doen op de vrijwilliger(s). Zou u aan loonwerkers willen vragen of ook zij de gemarkeerde nesten willen ontzien? Zonodig kunnen de vrijwilligers helpen de nesten voor de machines uit even op te nemen en terug te leggen of zo nodig te verleggen.

Wanneer een perceel gemaaid gaat worden waarin zich nog jonge vogels bevinden, kunnen de vrijwilliger) stokken met een plastic zak in het

perceel plaatsen. Als u dat zelf wilt doen, kan dat natuurlijk ook. Door het ritselen van de zakken zullen de jonge vogels het perceel verlaten. Indien zich eventueel toch nog jonge vogels op een te maaien perceel ophouden, kunt u beter vanuit het midden beginnen te maaien. Op deze wijze heeft u meer kans dat de jongen zich tijdig uit de voeten weten te maken naar aangrenzende percelen.

We vragen u om bij het maaien goed te letten op het gedrag van oude vogels. Daaraan kunt u vaak zien waar zich jongen of een nest met eieren bevindt. Als u ondanks alle voorzorgsmaatregelen toch jonge vogels tegenkomt in de gevarezone, neem ze dan s.v.p. op en plaats ze in een ander perceel, het liefst over een sloot.

Mocht u door de weersomstandigheden gedwongen zijn om ook 's nachts te (laten) maaien, zou u dan ieder geval de percelen met nesten en jongen van weidevogels daarvan kunnen uitsluiten?

Door gebruik van nestbeschermers wordt de schade aan nesten, in percelen waar vee geweid wordt, aanzienlijk teruggebracht. Het meeste succes is bij melkvee te behalen. Bij jongvee en schapen is dit succes doorgaans iets kleiner. Omtrent het eventueel plaatsen en verwijderen van de nestbeschermers worden duidelijke afspraken met u gemaakt. Nestbeschermers hebben in het verleden nog nooit schade toegebracht aan vee.

Bij het beschermingswerk hebben wij uw hulp nodig. Getracht zal worden zoveel mogelijk met uw belangen rekening te houden.

Wij hopen voor het komend seizoen op een goede samenwerking. Zijn er van uw kant op- of aanmerkingen, dan vernemen wij dit graag.

Met vriendelijke groeten,

Namens (4) .....

dhr/mw .....

- (1) Naam van de groep
- (2) Naam van de polder of het gebied
- (3) Naam van de gemeente
- (4) Naam van de groep

Bijlage 3. Voorbeeld van een bedrijfsplattegrond

Tekening 11. Plattegrond

Bijlage 4. Voorbeeld van een ingevuld inventarisatieformulier

Tekening 12. Inventarisatieformulier

Bijlage 5. Eilegperiode, broedduur en periode van vliegvlug worden

Tekening 13. Eilegperiode, broedduur en periode van vliegvlug worden

Bijlage 6. Het bepalen van het bebroedingsstadium van eieren met behulp van de watertest

Als een ei wordt bebroed, gaat het embryo zich ontwikkelen. Tijdens die ontwikkeling worden stoffen verbruikt en treedt er gaswisseling op. Onder andere waterstof en CO₂ verdwijnen door de eischaal. Daardoor wordt een ei lichter naarmate het langer wordt bebroed. De massa in het ei krimpt hierdoor in en daardoor ontwikkelt er zich een luchtkamer aan het stompe eind van het ei. Een nog niet bebroed ei gedraagt zich daardoor in het water anders dan een ei dat al enige dagen is bebroed. Hierdoor kan met de enige oefening, en binnen zekere grenzen wat betreft de nauwkeurigheid, worden bepaald hoe lang het ei al bebroed is en dus wanneer het waarschijnlijk uit zal komen.

Deze kennis kan voor boer en vrijwilliger heel zinnig zijn. Voor een boer omdat hij dan kan weten wanneer op een bepaald perceel nesten uit zullen zijn en hij niet meer om een nest heen hoeft te maaien. Voor een vrijwilliger om te weten welke nesten sowieso nog bescherming nodig zullen hebben omdat ze zo laat uit zullen komen. Tevens om te kunnen bepalen of een verdwenen nest uit kan zijn of juist absoluut niet uit kan zijn.

Het bepalen van het bebroedingsduur gebeurt door 1 ei uit een nest kort in het water te houden. Onderzoek heeft aangetoond dat dit niet van invloed is op het uitkomen van dat ei. Het is uiteraard altijd wel beter om eieren zo kort mogelijk in het water te houden, vooral als het echt koud is. Is er geen water in de buurt, dan is het bepalen van de bebroedingsduur niet mogelijk.

De bebroedingsduur is verdeeld in zes in stadia (hier komen nog tekeningen bij)

Tekening 14. Bebroedingsstadia van weidevogeleieren

Stadia

- 1: de eieren liggen plat op de hand
- 2: de eieren gaan schuin op de hand staan
- 3: de eieren gaan recht op de hand staan maar ze behouden nog het contact met de hand
- 4: de eieren gaan zweven in het water, maar komen niet boven het wateroppervlakte uit
- 5: de eieren komen voor een klein deel boven het wateroppervlakte uit
- 6: de eieren komen voor circa 20% boven het wateroppervlakte uit en gaan uiteindelijk enigszins schuin hangen

Tabel 1. Aantal dagen dat eieren bebroed zijn

Stadium	Kievit	Grutto	Tureluur	Scholekster
1	0-2	0-5	0-2	0-5
2	2-4	5-8	2-5	5-8
3	4-7	8-10	5-8	8-10
4	8	11	9	11
5	9-11	12-15	10-12	12-15
6	11-28	15-24	12-24	15-25